

TARTALOM

Kedves Olvasóink!.....	2
Csúcs Sándor: Valej Kelmakov nyolcvan éves.....	3
Keresztes László: Aranylile szült tavasszal (1983).....	5
Csúcs Sándor: K. F. Karjalainen és a hanti nyelv.....	11
Csepregi Márta: Szimpózium Helsinkiben a finn–magyar egyházi kapcsolatokról.....	19
Csúcs Sándor: Finnugor Szeminárium.....	23
Mészáros Csaba: Köszöntő a Finnugor Szemináriumon.....	27
Mészáros Csaba: Állatok és emberek Szibériában.....	29
Zaicz Gábor: A Vértés Edit alapítvány díjazottja	
Gulyás Zoltán nyerte el az alapítvány jutalmát.....	36

A címlapon K. F. Karjalainen (1871–1919) finn nyelvész

Finnugor Világ

A Reguly Társaság Értesítője

XXVII. évfolyam, 1. szám

2022. március

Finnugor Világ

A Reguly Társaság Értesítője

Szerkeszti: Csúcs Sándor (felelős szerkesztő), Molnár Zoltán

Szerkesztőség: Reguly Társaság: 2083 Solymár, Hóvirág u. 47.

Villanyposta: Csucs@btk.ppke.hu

Kiadja a Reguly Társaság a Finnugor Világkongresszus Magyar Nemzeti Szervezete közreműködésével

A társaság tagjai a lapot tagdíjuk fejében kapják. Tagdíj: dolgozóknak 2000 Ft, nyugdíjasoknak, diákoknak: 1000 Ft. Bankszámlaszámunk: 11101404–19664314–36000001.

© Waldberg Bt. Minden jog fenntartva, beleértve a sokszorosítás, az adatfeldolgozó rendszerekbe való bevétel, nyilvános előadás, a rádió- és televízióadás, valamint a fordítás jogát, az egyes részeket illetően is.

HU ISSN 1416-776X * Printed in Hungary

Kedves Olvasóink!

A hazai finnugristák számára az idei év ugyanazzal az eseménnyel kezdődött, mint évtizedek óta mindig: a januári Finnugor Szemináriummal. Immár a 34. szemináriumra került sor, ezúttal is on-line, de változatlan érdeklődés mellett. Külön örömről számoltunk be, hogy a kuratórium ezen az eseményen hozta a nyilvánosságra a „Vértess Edit díj” ezévi kitüntetettjének nevét. Szívből gratulálunk Gulyás Zoltánnak ehhez az elismeréshez, amelyet elsősorban Reguly Antal térképészeti munkásságának monografikus feldolgozásával érdemelt ki. Mostani számunkban teljes terjedelmében közöljük Zaicz Gábor laudációját.

További három cikkünk kapcsolódik a szeminárium programjához. Ezek is azt bizonyítják, hogy a járvány szerencsére nem csökkentette kollégáink aktivitását.

Ami egyéb témáinkat illeti, nagy örömmel köszöntjük kedves udmurt barátunkat, Valej Kelmakov professzort nyolcvanadik születésnapja alkalmából.

Kultúrtörténeti jelentőségű Keresztes László írása a közel negyven éve megjelent számi (lapp) verseskötet születéséről. A visszaemlékezés 2020-ban egyszer már megjelent, de úgy gondoltam, hogy olvasóink érdeklődésére is számot tarthat, mind a szerző személye, mind az írása tárgya miatt.

Társaságunk vezetőségi tagja, Csepregi Márta sikeresen védte meg tavaly novemberben akadémiai doktori értekezését. Erről *K. F. Karjalainen és a hanti nyelv* c. írásunkban tudósítunk. A cikk címét az indokolja, hogy az értekezés témája a finn tudós keleti-hanti szövegeinek kiadása, valamint nyelvészeti és néprajzi elemzése. Gratulálunk!

Csepregi Márta egy tavaly őszi helsinki szimpóziumról számol be, amelyen a finn–magyar egyházi kapcsolatokról volt szó.

Az év elején szoktuk lezárni az előző pénzügyi évet és elkészíteni az erről szóló beszámolót. Ez most is megtörtént. Örömmel tájékoztatom a Reguly Társaság tagjait, hogy a tavalyi évet szerény nyereséggel zártuk. Ez elsősorban a Finnugor Világkongresszus Magyar Nemzeti Szervezetének és egy külföldön élő honfitársunk nagylelkű adományának köszönhető. Azt is el kell azonban mondanom, hogy az SzJA 1%-ának felajánlásából származó bevételünk évről évre csökken. Tavaly ősszel már csak 31.206 forintot kaptunk. Ez az összeg csak a Finnugor Világ egy számának sokszorosítási költségére elegendő. Ezért ismételtén kérjük, hogy aki teheti a Reguly Társaságnak ajánlja fel az 1%-ot. Adószámunk:

19664314-1-13

Ehhez a számunkhoz szokás szerint mellékeljük a tagdíj befizetésére szolgáló csekket. A tagdíj (dolgozóknak 2000 Ft, nyugdíjasoknak, diákoknak 1000 Ft) átutalással is fizethető bank-számlánkra: 11101404-19664314-36000001.

Csúcs Sándor

Valej Kelmakov nyolcvan éves

Régi barátunk, a kiváló udmurt nyelvész, Valej Kelmakov január 14-én töltötte be nyolcvanadik életévét. A finnugor tudományos életben jól ismert tudós közel hatvan éves tudományos pályafutása során terjedelmében lenyűgöző, eredményeiben maradandó életművet alkotott.

Nem véletlen, hogy az ünnepelt kerek évfordulóiról barátai és kollégái is megemlékeztek. 2002-ben jelent meg a *Permisztika* c. sorozat 9. köteteként *A permi és a finnugor filológia kérdései*¹ c. emlékkönyv, amelyben különféle írásokkal hatvanan köszöntöttük hatvanadik születésnapja alkalmából. Tíz évvel később 2012. március 14-én és 15-én nemzetközi konferenciát szerveztek kollégái Izsevszkben a hetven éves Kelmakov tiszteletére. Ekkor jelent meg az ünnepelt 1965 és 2011 között írt műveit felsoroló bibliográfia², amely 324 tudományos művet tartalmaz, nem számítva az udmurt sajtóban megjelent cikkeket és az általa szerkesztett több tucat kötetet stb. Ebbe a kötetbe már nem került bele a 2011-es évszámmal, valójában 2012-ben megjelent tudománytörténeti monográfia *Az udmurt nyelvtudomány kilométerkövei*.³ Ebben a 18. századi kezdetektől a kétezres évek elejéig mutatja be az udmurt nyelvtudomány történetében fontos szerepet játszó szerzőket és műveket.

Természetesen a *Finnugor Világ* sem feledkezett meg Kelmakov kerek születésnapjairól: köszöntöttük 2002-ben (*Valej Kelmakov 60 éves* FV VII/1: 12–13.) és 2012-ben is. Ekkor tanítványa Rodionova, Elena írt róla, kiemelve oktatói tevékenységét (*Kelmakov professzor 70 éves* FV XVII/1: 14–16.) A következő számban jelent meg az én írásom (*Valej Kelmakov munkássága magyar szemmel* FV XVII/2: 18–26), amelyben széleskörű tudományos munkásságát igyekeztem röviden bemutatni. Ez a méltatás a fent említett izsevszki konferencián is elhangzott.

Az ünnepelt az elmúlt évtizedben is szorgalmasan dolgozott. Ebben az időszakban megjelent könyvei közül feltétlenül meg kell említeni az *Udmurt nyelvmutatókat* 3.⁴ c. kötetet. Ezzel kapcsolatban el kell mondani, hogy Kelmakov professzor tanítványai a kötelező udmurt nyelvjárási terepgyakorlatok során óriási szöveganyagot gyűjtöttek az elmúlt évtizedekben. Ebből válogatta ki a professzor

¹ Tarakanov, I. V. (szerk.) Пермистика 9: Вопросы пермской и финно-угорской филологии. Издательский дом Удмуртский университет. Ижевск, 2002.

² Vasiljeva, L. M. et al. (szerk.) Кельмаков, Валей Кельмакович к 70 летию со дня рождения. Биобиблиографический указатель. Удмуртский государственный университет. Ижевск, 2012.

³ Кельмаков, В. К. Вехи истории удмуртского языковедения. Удмуртский государственный университет. Ижевск 2011. (= Kelmakov 2011)

⁴ Кельмаков, В. К. Образцы удмуртской речи 3. Южные говоры 1 Издательство Удмуртия. Ижевск, 2015.

az 1981-ben megjelent első és az 1990-ben megjelent második kötet anyagát. Ugyanígy készült a mostani harmadik kötet is, és az előszóban további köteteket ígér a szerző-összeállító. A szövegek jól tükrözik az egyes udmurt nyelvjárások sajátosságait, műfajilag változatosak (prózai szövegek, dalok, közmondások, találós kérdések stb.), és érdekesek. Jó képet adnak az udmurt falusi lakosság életéről, gondolkodásáról és érzelmi világáról.⁵

2017-ben jelent meg *Az udmurt filológia komoly problémái*⁶ c. könyve. Ebben az udmurt írott és irodalmi nyelv problémáival foglalkozik. Többek közt az udmurt irodalom klasszikusainak, G. Verscsaginnak, Gerd Kuzebajnak, Asalsci Okinak a munkásságát tárgyalja, műveik új kiadásai kapcsán. Néha erős bírálatot fogalmaz meg, mert kifogásolja az újabb szövegkiadások filológiai pontatlanságait. A kötet egyes írásai udmurt nyelvűek, elősegítendő az udmurt nyelv tudományos célú használatát.

Udmurtul íródott a *Néhány segédzó udmurt szövegekben*⁷ c. 2018-ban megjelent kis könyv, amelyben a szerző négy segédzó használatát mutatja be népköltészeti szövegekben, főleg dalokban. Kifejti két indulatszót: *aj* 'haj!, hej!', *ajkaj* '(énekkezdő szó) ej, haj; hej haj', egy kérdőszó: *ama* 'talán, vajon' és egy névutó: *lesana* 'nélkül, kívül' használatát, prozódiai és stilisztikai szerepét a népdalokban, bőséges példaanyaggal illusztrálva mondanivalóját. Újra közli azokat a négysoros dalokat, amelyeket 1880-ban Borisz Gavrilov tanító és ortodox pap adott ki saját gyűjtéséből. Ez volt az első udmurt népköltészeti kiadvány. A könyv nem sokkal megjelenése után Magyarországra is eljutott, Munkácsi Bernát mutatta be és közölt belőle részleteket a Nyelvtudományi Közlemények 17. kötetében. A szövegekkel való megismerkedés hozzájárult Munkácsi 1885-ös udmurtföldi gyűjtőútjának sikeréhez.

2020-ban jutott el hozzám az a könyv, amelyben a *Káma* folyónév eredetét és a népköltészetben való használatát boncolgatja. Erről szóló rövid ismertetésem a *Finnugor Világban* jelent meg (XXV/3: 50).

Talán nem lesz érdektelen, ha befejezésül Kelmakov tudományos motivációjáról is szót ejtünk. A fent említett tudománytörténeti műben van egy rövid fejezet, amely magáról a szerzőről szól (Kelmakov 2011: 383–397). Ebben egy kérdőívre adott válaszai segítségével mutatja be életét, munkásságát és vallásáról, mestereiről is. Itt olvasható, hogy középiskolai földrajztanárától, S. M. Mamasevtől hallott először a finnugor népekről és nyelvekről. A tanár, látva

Kelmakov érdeklődését, egyik moszkvai útjáról egy mari–oros, egy észt–oros és egy magyar–oros szótárt hozott neki. Az értékes ajándékokat ma is könyvtárában őrzi. A világtól elzárt falusi környezetben Mamasev volt az egyetlen, akivel arról beszélhetett, hogyan folytassa tanulmányait, hogy kielégíthesse az udmurt és a finnugor nyelvek iránti érdeklődését.⁸ Későbbi mesterei között olyan neves finnugor nyelvészek voltak, mint I. V. Tarakanov, Vaszilij Litkin, Klara Majtyinszkaja és Borisz Szerebrennyikov.

A kérdőív utolsó kérdésére (Milyen tudományos tervei vannak?) így válaszolt: „Amíg *Bidzim Inmar* (a Teremtő) megőrzi ép elmémet, egészségemet és munkavágyamat, addig tovább folytatom az udmurt (illetve a finnugor) nyelvtudomány elméleti és gyakorlati problémáinak kutatását. Nincs azonban konkrét tervem, mert olyan vagyok, mint „a kóbor macska”. Szívesen foglalkozom olyan „vad” témákkal, amelyek hirtelen villannak fel az elmémbe és amelyekkel mások még nem foglalkoztak” (Kelmakov, 2011:397).

Szívből kívánunk az ünnepeltnek ezekhez a témákhoz hosszú életet, erőt és egészséget.

Гажано эше! Мед сөтоз тыныд Инмар кузь улон но тазалык!

Csúcs Sándor

✱

Aranylile szólt tavasszal (1983)⁹

Bižus dajai gidđat 1983

Hat évi finnországi lektorságom után 1975-ben visszatértem Helsinkiből Debrecenbe, hogy itthon folytassam oktatói tevékenységemet a debreceni (akkori Kossuth Lajos Tudomány)egyetemen. Feladatom továbbra is finnugor nyelvek (finn, vogul és mordvin) oktatása, továbbá a finnugor népek és nyelvek című gyakorlat vezetése lett. E tantárgy nem nyelvészettel, hanem inkább a rokon

⁵ A könyvet részletesen ismertette Fejes László a Nyelvtudományi Közlemények c. folyóirat 116. kötetében, (2020): 334–348. Elérhető a Nyelvtudományi Intézet honlapján.

⁶ Кельмаков, В. К. Острые углы удмуртской филологии. Издательство Удмуртия. Ижевск, 2017.

⁷ Кельмаков, В. К. Куд ог юртись кыльёс удмурт куэтьёсын. Удмурт университет. Ижкар, 2018.

⁸ Elnézést kérek az olvasótól, hogy ezen a ponton saját személyes élménnyel hozakodom elő, de muszáj elmondanom, hogy bő hatvan évvel ezelőtt gimnáziumi orosztanáromtól, Víz Istvántól hallottam először az udmurtokról, az ő lejegyzésében láttam először udmurt nyelvű szöveget. Ez az esemény döntően befolyásolta pályaválasztásomat. Ismét két eset, amelyik azt bizonyítja, hogy a középiskolai tanárok milyen nagy hatással lehetnek tanítványaikra.

⁹ Az írás először az Alkotni csodára várva c. kötetben jelent meg. Szerkesztette Domokos Johanna. Károli Gáspár Református Egyetem, L'Harmattan Kiadó. Budapest, 2020. 255–261.

népek néprajzával, folklórával és irodalmával foglalkozott. Emiatt népszerűbb is volt a hallgatók körében, mint a „vad” nyelvészeti stúdiumok. (Akkoriban fel sem merült, hogy majdan a maihoz fogható ellenszélben kell hadakoznunk a mai alternatív (alias dilettáns) rokonítási agyrémmel.) Az 1975–76. tanév őszi félévében a tantárgyfelosztás egy kiváló magyar–történelem szakos csoportot osztott ki rám, amelyben – névsor szerint is – első helyen egy Bartha Elek nevű hallgató állt. Akkor még nem sejtettem, hogy ő lesz kulcsszereplője későbbi számai (lapp) nyelvi és irodalmi karrieremnek.

Rövidesen megtudtam, hogy Elek, aki jelenleg a Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszékének vezető professzora, s mellesleg egyetemünk egyik rektorhelyettese), a neves költőnek és műfordítónak, Bede Annának a fia, aki – Képes Géza mellett – jelentős érdemeket szerzett a finnugor és más kis népek költészetének interpretálásában, magyar nyelvre fordításában. Mindkét műfordító alapelve volt, hogy – még ha nem is értettek ezeken a nyelveken – az eredeti szöveget is lássák, s nem utolsó sorban mögé tekintsenek. – Domokos Johanna programadó tanulmányához (2017, FUD 24: 3) csak annyit fűznék hozzá, hogy nagyon fontosnak tartom, hogy az uráli népek irodalmának leírásához feltétlenül az eredeti nyelvhez kellene visszanyúlni. Mondom ezt annak tudatában, hogy tudom: Domokos Johanna is lapp eredetiből készítette műfordításait.

Bede Anna jól ismerte Szomjas-Schiffert György munkásságát, és magát a szerzőt is, akinek hatására fordulhatott a lapp költészet felé. A költő maga is ellátogatott Lappföldre, megismerkedett a jojkákkal és néhány irodalmi személyiséggel is. Felkereste az Európa Kiadót, és javaslatot tett egy lapp költészeti antológia megjelentetésére. Szüksége lett egy olyan személyre, aki összegyűjti, válogatást és nyersfordításokat készít a lapp költészet alkotásaiból. Az 1970-es évek végéig Magyarországon kevesen foglalkoztak ezzel a kis finnugor nyelvvel. Még a 19. sz. második felében 1884 és 1891 között Halász Ignác (1855–1901) többször járt gyűjtőúton Norvégiában és Svédországban. Szöveggyűjtését, szótári anyagát és nyelvtani leírásait itthon adta ki több kötetben. Ő számított hosszú ideig egyetlen lappológusnak Magyarországon. K. B. Wiklund svéd professzor elmarasztaló véleménye azonban annyira elkedvetlenítette, hogy később sem merészkedtek Skandinávián kívüli nyelvészek erre a területre. Kivételnek számított Lakó György (1908–1996), az ELTE professzora, aki finnországi és svédországi ösztöndíjas éveiben a helyszínen tanulmányozhatta a lapp nyelvet. Tudták róla, hogy készül írni egy lapp tankönyvet. (Ez csak 1986-ban jelent meg Chrestomathia Lapponica címmel.) Nem tudom, megkönyékezték-e őt az illetékesek fordításügyben. Magáról a lapp irodalomról Domokos Péter írt rövid összefoglalókat finnugor irodalmi antológiákban (pl. Medveének, 1975) és tankönyvekbe (pl. Hajdú Péterrel: Finnugor nyelvrokonaink 1978: 343–348), ő azonban nem ismerte a célnyelvet. (Szabó László, korábbi leningrádi és helsinki

magyar lektor egyéb okokból nem jöhetett számításba.) Így jutottak el a szerzők – nyilván tanítványom, Bartha Elek javaslatára – hozzám.

Na és én? Az 1962–63. tanévet tölthettem ösztöndíjasként Finnországban. Noha minden lehetséges finnugor nyelvvel megismerkedtem, tanárain tanácsára azonban a mordvint tettem első helyre. Abban az évben a híres Eliel Lagercrantz tartott lapp órákat. Csak hárman-négyen jártunk hozzá. Nagyon jól tudott magyarul. Ebből arra következtettem, hogy a hallása kitűnő, és ennek alapján a lapp kiejtése is kiváló lehet. Óráiból csak a dinamikus lapp intonáció maradt meg valamennyire a fülemben. A lapp nyelv ezután teljesen háttérbe szorult tanulmányaimban és kutatásaimban. Pedig többször megfordultam Lappföldön, 1963 és 1975 között sikerült bejárnom a lappok lakta valamennyi vidéket a három északi országban. Nagyon tetszett a táj, de soha nem gondoltam arra, hogy valaha lapp nyelvű szövegek fordítására adom a fejemet. Helsinki lektori éveim alatt ugyan elvégeztem egy lapp nyelvtörténeti kurzust Pekka Sammallahti vezetésével. Akkoriban jelent meg Finnországban egy kétnyelvű kiadvány, párhuzamosan lappul és finnül (Skabmatolak [Skábmadolat] – Tulia kaamoksessa, Helsinki, 1974). Ebben volt néhány régi vers is, meg újabb irodalmi alkotások, amelyek Finnországban születtek.

Ezek után is váratlanul ért, hogy Bede Anna előállt ötletével, s azzal, hogy az Európa Kiadó antológiája számára válogassak és fordítsak le 7500 verssort. Arra gondoltam, hogy ennyi vers összesen nem született lapp nyelven. Népköltészet, jojka volt bőven, de hát azokban nem nagyon volt fordítani való szöveganyag. Elkezdtem levelezni és beszerezni a kiadványokat vagy eredetiben vagy inkább csak fénymásolat formájában. Megvolt a tanszéken Konrad Nielsen északi lapp–angol/norvég szótára (Lappisk ordbok – Lapp Dictionary, 1932–1938). A példamondatoknak csak norvég fordítása volt. Nagy volt a kihívás és nekiláttam a munkának. A lapp nyelvű kiadványok helyesírása változott korok és országok szerint. Szerencsére 1978-ban sikerült egységesíteni a tarkaságot, és olyan rendszert kialakítani, amely kisebb változtatásokkal a mai napig használatos. Az idegen nyelv tanulásának nem túl modern, de mégis egyik hatékony módja: végy egy szöveget és egy szótárat, aztán boldogulj valahogy!

Paulus Utsival kezdtem, mert két verses füzetét Bede Anna elküldte nekem. Először a „Szó / Sátni” című ötsorost sikerült lefordítanom többedmagával. A nyersfordításokat elküldtem vagy elvittem Annának. Azt kérte, hogy szavanként, a szórendet sem változtatva és a kopulát is fordítva írjam a szöveget. Az első fordításaim ugyanis olyan jól sikerültek, hogy Anna nem talált benne kivetni valót. Pedig neki is fordítania illett a honoráriumért. Emlékeim szerint soronként tíz forintot kaptunk, én hármat a nyersért, ő hetet a műért. Nagyon élveztem a munkát, és elég gyorsan is haladtam. (Mondanom sem kell, hogy mordvin kutatásaim stagnáltak.) A fordítást nem kell egy huzamban elvégezni. Akárhol félbehagyhattam, és álmatlan éjszakáimban is folytathattam. Kézzel írtam a fordítá-

sokat, majd az ellenőrzés és javítások után géppel letisztáztam és küldtem Annának. Hangsúlyozom, hogy az antológia minden sora mögött eredeti lapp szöveg áll. Összesen 11 ezer sorból válogattuk össze végül a kötet verseit. Sose számoltam meg, pontosan hány sor került bele.

Közben szépen fejlődtem rokon nyelvünk tanulásában. Valkeapää gondolatait trilógiája első részében már nagyon élveztem, és nagy élményt jelentett a második kötet szerelmi költészetének fordítása is. (A harmadik kötet már az anyag lezárása után jelent meg, így sajnos nem kerülhetett bele az antológiába.) Megdöbbsentett, hogy szerelmi érzés más költő verseiben nem volt téma. A szeretet és ragaszkodás a számi föld, élet és életmód iránt viszont mindenhol sugárzott. Annál inkább voltak a költemények politikai színezetűek, különösképpen az ún. „CsSzV” (ČSV)-mozgalom idején az 1970-es években. Ekkor mozgolódott az őslakosság a vízierőművek építése, életterük, szokásaik visszaszorítása ellen, a turizmus hozta visszasságok (szemetelés, környezetszennyezés stb.) ellenében. Egyre határozottabban jelentek meg hangok a számi őslakosok jogainak elismerésére. Az antológiát Kirsti Paltto 1979-es Vihar-fok (Riddunjárga) című kötetének versei zárják. A lapp irodalom rövid története és az antológia tartalmának méltatása megtalálható az Aranylile mondja tavasszal című könyvben (507–521).

Ahol nem boldogultam a grammatikával, levelezéssel kikértem a szerzők véleményét. Stina Gaup-Vesterlunddal kezdetben finnül, a végén már lappul leveleztem. Az akkor már igen idős Hans-Aslak Guttorm, Pekka Lukkari, és a fiatalok közül Nils-Aslak Valkeapää és Kirsti Paltto mindig készségesen segítettek. Ugyanez mondható el Pekka Sammallahiti nyelvészprofesszorról is. Köszönet mindenkinek a segítségért. Valkeapäävel sajnos nem tudtam találkozni (őt a lillehammeri téli olimpia megnyitóján láttam és hallottam jójkálni), de Kirsti Palttot felkerestem, amikor Rovaniemiben jártam 1983-ban. Meglátogattam otthonában. Azt mondta, azt képzelte, hogy én egy öreg bácsi vagyok, mert ilyesmivel, mint a lapp nyelv csak öreg nyelvészek foglalkoznak. Ő egy filigrán asszonyka volt akkor. Hogy „bókoljak” neki, azt feleltem, hogy én meg harcias amazont képzeltem magam elé versei alapján. Otthon volt két kisgyereke. Megróttam, hogy nem lappul, hanem finnül beszélgetett velük.

A legtöbbet a lappföldi állatok (főleg madarak) és növények megnevezésével vesződtem. Itthon állandóan zaklattam az egyetem botanikus és ornitológus szakembereit. Bede Anna ugyan mondta – már sürgetésképpen – hogy majd ő kitalál valamit. Én azonban filológusként köteles voltam megfejtetni a nevek magyar megfelelőit. A költői szabadság számlájára írható, ha végül a magyar szó kicserélődött költőibbre.

Munkánk eredménye – talán máig is – a legerjedelmesebb számi költészeti antológia, amely idegen nyelven megjelent, 1983-ban. Hozadéka számomra, hogy megtanultam lappul olvasni. Az írást gyakorlás hiányában már elfelejtettem. Beszélni sajnos nem tudok. (Tudomásom szerint Petőfi és Arany sem tudott

angolul beszélni, pedig fordítottak angolból.) A másik hozadéka a munkának az lett, hogy megszerettem északi rokonainkat. Az egyetemen megpróbáltam tanítani is lappot („vak vezet világtalant”-effektus!). Néhány egykori tanítványom lapp nyelvészetből doktorált (Bogár Edit és Máté József). Talán megemlíthetem még oslói „kirándulásomat”, amelynek során hat évig tanítottam professzorként finnugrisztikát Konrád Nielsen, Knut Bergsland és Ole Henrik Magga utódaként. Terveimben szerepelt egy lapp etimológiai szótár készítése (Lars-Gunnar Larssonal együtt), valamint gyakorlati lapp nyelvtanulás is. Ezek nem valósulhattak meg. Visszatérésem után Debrecenben folytattam a lapp népszerűsítését: doktórandszaimnak továbbra is adtam lapp témákat. Közülük a bolgár Dennica Peneva védte meg értekezését; Christina Armutlieva és Dunsoki Gergely sajnos félbehagyta a munkáját. Az utóbbiak tanítványai (Kelemen Ivett és Tóth Anikó Nikolett) viszont (már Maticsák Sándor vezetésével) megvédték PhD-értekezéseiket. Így „lappológusi” munkám nem enyészett el teljesen.

A részletekre 40 év távlatából már nem emlékszem. Minthogy 2016-ban elköltöztünk, lapp tárgyú kézirataimtól (és könyvtáram jelentős részétől) megszabadultam. Sokáig tartogattam fordításaim kéziratait. Arra gondoltam, hogy egyszer majd újra előveszem és mai tudásommal revideálok az esetleges pontatlanságokat. Murphy valamelyik íratlan törvénye szerint az ember vagy azonnal dobjon ki mindent, vagy tartsa meg örökké. Ellenkező esetben lehet, hogy a kidobás utáni másnap már szüksége lenne rá. Így jártam én is. 2017 nyarán Domokos Johanna megkeresett levélben, és érdeklődött, megkaphatná-e az Aranylile anyagát...

Az antológia fogadtatása

Az antológiát az Európa Kiadónál Pór Judit gondozta felelős szerkesztőként. Nehezen tudta megemészteni a jójkát mint műfajt. Nem akarta elhinni, hogy csak „libilibiliblom, lomzati bom bom” van, és nincs „felszállott a páva, lemerült a bálna, virágom, virágom”, továbbá rímes, horribile dictu időmértékes verselés sincs. Szerencsére egy svéd rádiós jójkasorozat kazettájával tudtam bizonyítani, hogy a lapp jójka beleillik az észak-eurázsiai énekek sorába. A lapp sámanok ugyan kihaltak, a keresztény hittérítés igyekezett háttérbe szorítani a pogány motívumokat. A kommunista ideológia sem kímélte a szibériai sámanokat. De a sámandobok és -énekek máig fennmaradtak. Leghírhírebbek talán Kanaadában és a grönlandi eszkimó közösségekben.

Nem voltam Magyarországon, amikor a kötet megjelent. Esztétikailag szépen beleilleszkedett a finnugor népek költészetét bemutató többi kötet sorába. A nagyközönség mindenesetre igen gyorsan megvásárolta. A szerzői példányokon túl nekem is már csak antikváriumban sikerült beszereznem. Néhány, napila-

pokban megjelent recenzióról azért utóbb tudomást szereztem (ld. alább az irodalomjegyzékben!)

Tanulmányomat a következőképpen zártam: „Amikor 1974-ben Finnországban két nyelven, finnül és lappul megjelent a finnországi számi irodalom antológiája, a szerkesztők címnek ezt adták: *Tüzek a téli éjszakában*. A számi nép irodalmának múltjából fénylő pásztortüzek az életet jelzik. Az aranylile, Számiföld nyitnikékje [bižus 'Charadrius pluvialis', fi. 'kapustarinta t. lapin kurmitsa'] pedig már a számi költészet tavaszát hirdeti.”

A lapp irodalom azóta is tovább fejlődik. Ezt azonban én – más irányú elfoglaltságaim miatt – már nem bírtam figyelemmel kísérni. Valkeapää hatalmas költészetet alkotott a jojkálás hagyománya alapján. A népköltészet és a műköltészet, az írott irodalom kimunkálása egyformán mutat minden nemzetnél a népköltészettől a műköltészet irányába. Hogy miből mi lesz, az a kiindulási pont és az alkotói kvalitás függvénye.

Az antológiában következetesen használta Bede Anna a számi megnevezést, továbbá sikerült meghonosítanunk a jojka, jojkál (lapp juoiga-) szót, a finnen alapuló joiku főnév, joikuzik ige helyett. Ugyanez volt a helyzet a költészetben is gyakran előforduló térszinforma, a duottar megnevezésével. Ennek jelentése olyan hegy, amelynek a teteje kopár, fa nem nő már rajta. Finnül tunturi. (Ez a tundra szavunk előzménye, amely a keleti lappból került át az oroszba, majd innen járta be vándorszóként az egész világot.) De milyen alapon használjuk ezt a finn szót!? Bede Anna – egyetértéssel – tarhegnek nevezte és használta is következetesen a kötetben. – A magyarban a nyelvészeti szakirodalom ma is a lapp nevet preferálja. Ebben a visszaemlékezésemben én is legtöbbször lappot mondtam/írtam, mert a magyarban ennek nincs pejoratív konnotációja. A lapp szó a skandináv nyelvekben (norvég/svéd) lapp 'cetli, papírfecni, folt, rongy' és a finnben lappi ~ lappu 'ua.'. De ez már más lap(p)ra tartozik? Végül mi sem csinálunk problémát abból, ha külföldön Hungarian névvel illetnek bennünket, vagy mi magunkat, legfeljebb azt hiszik, hogy éhesek vagyunk...

Irodalom

Aranylile mondja tavasszal. Lapp költészet. (Fordította Bede Anna, válogatta, szerkesztette, a nyersfordításokat készítette és a jegyzeteket írta Keresztes lászló.) Európa Könyvkiadó, Budapest. 1983. 559 l. – A számi (lapp) költészet. 507–521. – Az énekesek, gyűjtők és költők életrajzi adatai, a versek forrásjegyzéke. 523–534. – Jegyzetek. 535–544. (Rec.: Tarján Tamás: Népszabadság 1983. IV. 12.; Szederkényi Ervin: Dunántúli Napló 1983. V. 14.; Kiss Dénes: Népszava 1983. VII. 24.)

Bogár Edit 1998, 2001: A lappok (számik). In: Csepregi Márta (szerk.), Finnugor kalauz. Panoráma, Budapest. 209–219.

Domokos Johanna 2017: Az uráli irodalmak bemutathatóságáról. Pragma-tikus mérlegelések. Folia Uralica Debreceniensia 24. Debrecen. 3–14. <http://finnugor.arts.unideb.hu/finnugor/fud.php>

Domokos Péter 1975: Lapp. In: Medveének. A keleti finnugor népek irodalmának kistükre. Európa, Budapest. 243–250.

Domokos Péter 1978: Lapp irodalom. In: Hajdú Péter–Domokos Péter, Uráli nyelvrokonaink. Tankönyvkiadó, Budapest. 343–348.

Keresztes László 1982: Számi (lapp) költészet Svédországban. Filológiai Közöny 28. Budapest. 528–539.

Tamás Ildikó 2017: A jojka szerepe a 20–21. századi diszkurzív folyamatokban. Jojkák, zsoltárok, jojkaszoltárok. Folia Uralica Debreceniensia 24. Debrecen. 197–232. <http://finnugor.arts.unideb.hu/finnugor/fud.php>

Keresztes László

✱

K. F. Karjalainen és a hanti nyelv

Ennek az írásnak két apropója van: tavaly ünnepelhettük volna a címben említett finn nyelvész születésének 150. évfordulóját, és tavaly november végén védte meg Csepregi Márta

K. F. Karjalainen keleti hanti szöveggyűjtése 1899–1901 c. akadémiai doktori értekezését (a továbbiakban Csepregi 2020). Erről tavalyi utolsó számunkban már nem tudtunk beszámolni, így maradt ez a téma idénre. Ez az írás Csepregi Márta értekezése alapján született, célja egyrészt a finn tudós életének és munkásságának bemutatása, másrészt az értekezés rövid ismertetése.

Karjalainen kiváló tudós volt, rövid munkássága során időtálló műveket alkotott, szógyűjteményével megalapozta a hanti szókészlet kutatását, kidolgozta a hanti hangjelölést.

Karjalainen élete

Kustaa Fredrik Karjalainen 1871. augusztus 21-én született Kajaaniban, egy fűrésztelepi munkás gyermekeként. Iskolai tanulmányait anyagi nehézségekkel küzdve végezte. 1892-ben érettségizett a kuopioi finn gimnáziumban. Tanulmányait a Helsinki Egyetemen folytatta, ahol 1897-ben szerzett diplomát. 1896 és 1898 között a helsinki ipariskola finntanára volt. Közben több gyűjtőutat is tett a karjalaiak által lakott területeken.

1898 és 1902 között a helsinki Finnugor Társaság megbízásából és anyagi támogatásával közel négy évet töltött Nyugat-Szibériában, hogy hanti (osztják) nyelvi anyagot gyűjtsön. Feladatát sikeresen végrehajtotta, mint erről a későbbiekben lesz szó.

Hazatérése után 1904-ben megnősült, a Helsinki Egyetem gyakornokaként dolgozott és ugyanebben az évben megírta osztják hangtörténeti tárgyú doktori értekezését. 1905-ben az egyetem magántanárának nevezték ki. 1905 és 1913 között a finn nyelv helyettes tanára volt az egyetemen, és több alkalommal is volt a finn nyelv és irodalom helyettes professzora (1908, 1910, 1913, 1914 és 1917). 1906 és 1919 között a Finnugor Társaság titkára volt. 1906-ban hosszabb időt töltött Magyarországon, hogy magyarul tanuljon. Ebben a másfél évtizedben szorgalmasan dolgozott (erről l. alább), 1919-ben bekövetkezett korai halála szakította félbe ígéretes tudományos pályáját.

Fontosabb művei és hagyatéka

A Finnugor Társaság évkönyvében (JSFOu/ SUSA) Karjalainen lelkiismeretesen beszámolt kutatóútjáról, illetve az osztjások (hantik) életéről, lelkivilágáról: *Matkakertomus ostjakkien maalta*.¹⁰ (= *Úti beszámoló osztják földről*), illetve *Ostjakkeja oppimassa*.¹¹ (= *Ismerkedés az osztjásokkal*). Fontos információkat tartalmaznak gyűjtőútjáról hagyatékban maradt levelei, amelyek halála után jelentek meg: *Siperian matkoilta, 100 kirjettä morsiamelle* (julkaissut K. Krohn) 1921. (= *A szibériai utazásról. 100 levél a menyasszonyomnak*. (kiadta K. Krohn)) és *Ostjakit. Matkakirjeitä Siperiasta 1898–1902*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 1983. (= *Osztjások. Úti levelek Szibériából 1898–1902*. Finn Irodalmi Társaság).

Már említettem doktori értekezését: *Zur ostjakischen Lautgeschichte I. Über den Vokalismus der ersten Silbe*. MSFOu. 23. Helsingfors, 1904. (= *Az osztják hangtörténetéhez I. Az első szótagi magánhangzókról*.) Erről Zsirai Miklós úgy vélekedett, hogy „ez a mű a bonyolult osztják vokalizmus első világos tárgyalása. Ezzel a szerző nemcsak az osztják nyelv tudományos igényű kutatását indította meg, hanem az összehasonlító finnugor hangtannak is nagy szolgálatot tett.”¹²

1913-ban jelent meg az osztják rokonságneveket tárgyaló tanulmánya¹³, amely nemcsak nyelvészeti elemzést, hanem őstörténeti következtetéseket is tartalmaz. Még életében megjelent nagyszabású, 600 lapos néprajzi műve a *Jugralaisten*

uskonto (= *A jugra*¹⁴*beliek vallása*). A mű fontosságát jól mutatja, hogy 1921 és 1927 között német fordításban is megjelent, három kötetben *Die Religion der Jugravlöcker* I–III. címmel. 1994–1996-ban orosz fordítását is kiadták Tomszkban, hogy a mai kutatók és az érintett népek is megismerkedhessenek vele. „Ebben [a művében] a téma szakirodalmának bemutatása mellett közli saját megfigyeléseit – melyek kiegészítik, pontosítják vagy korrigálják a korábbi ismereteket. A kötetet olvasva kiderül, hogy Karjalainen felhasználta szövegfeljegyzéseit is. Sok helyen idézi az általa gyűjtött imádságok, esküszövegek pontos fordítását, a mitikus énekek tartalmát. A szöveggyűjtés tehát nemcsak nyelvészeti célokat szolgált. A kötetből választ kapunk arra a kérdésre is, hogy miért nem írt fordítást Karjalainen a hanti szövegfeljegyzései mellé – azért, mert ő értette a szöveget, és nem gondolta, hogy másra hárul később a szövegkiadás feladata” (Csepregi 2020: 23).

Korai halála miatt értékes hanti anyaga kéziratban maradt, életében csak annyi vált belőle ismertté, amennyit példaanyagként, vagy elemzés tárgyaként maga publikált. A Finnugor Társaság Y. H. Toivonent bízta meg a tudományos hagyaték felmérésével. A nyelvjárási szóanyagot tartalmazó nyolc nagyobb és hat kisebb szógyűjteményből Toivonen szerkesztette meg és adta ki 1948-ban az *Ostjakisches Wörterbuch* két terjedelmes kötetét (összesen közel 1200 lap). A KT¹⁵ szolgált az alapjául Wolfgang Steinitz DEWOS¹⁶-ának, amely mind a mai napig a hanti nyelvjárási adatok elsődleges forrása.

Karjalainen hanti népköltészeti szövegeket is gyűjtött. Ezek terjedelmüket tekintve messze elmaradnak Reguly Antal és Pápay József északi hanti gyűjteményétől. Talán emiatt is alakult úgy, hogy a Finnugor Társaság sokáig elhárította kiadásuk tervét. Csak jóval a háború után bízták meg Vértes Editet (1919–2002), a hanti nyelv ismert kutatóját, hogy adja ki Karjalainen, és a vele egyidőben gyűjtő másik finn nyelvész, Heikki Paasonen hanti gyűjtését. A magyar kutató hatalmas munkát végzett, 1963 és 2001 között hat kötetben adta ki Paasonen hanti hagyatékát, 1964-ben kiadta Karjalainen hanti grammatikai feljegyzéseit, 1975-ben a déli-hanti nyelvjárásokból gyűjtött szövegeit, 1996-ban pedig egy kiegészítő füzetet a KT-hez a déli nyelvjárási szövegek szóanyagából. Csepregi Márta a kilencvenes években kapcsolódott be a munkába, és így maradtak rá Karjalainen még kiadatlan keleti-hanti szövegei.

¹⁴ *Jugra* = Az Északi-Urál két oldalán elterülő tartománynak, a középkor óta ismert neve. A manysik, a hantik (és a komik) lakóhelye. Ma is használatos, mint a Hanti–Manysi Autonóm Körzet – Jugra hivatalos elnevezésének része.

¹⁵ KT = a szótár szokásos rövidítése

¹⁶ *Dialektologisches und etymologisches Wörterbuch der ostjakischen Sprache*, 1–15. Lieferungen. Akademie Verlag, Berlin, 1966–1993.

¹⁰ 1901–03: JSFOu. 19/3: 1–5, 20/4: 1–5, 21/6: 3–7.

¹¹ 1900–02: JSFOu. 17/1: 3–74, 18/1: 3–29, 20/2: 3–32.

¹² Zsirai Miklós, *Finnugor rokonságunk*.² Trezor Kiadó, Budapest, 1994. 569.

¹³ Wie Ego im Ostjakischen die Verwandten benennt. FUF 13: 207–285. (= *Hogyan nevezi az "én" a rokonait az osztjában*)

A teljesség kedvéért említem meg, hogy Karjalainen kutatóútján fotókat is készített, sőt fonográf segítségével hanti népi dallamokat is felvett.¹⁷ Az osztjákföldön gyűjtött tárgyakat a Finn Nemzeti Múzeum vásárolta meg, ma is ott őrzik mind a 36 darabot.

Karjalainen osztjákföldi gyűjtőútja

Az 1883-ban alapított helsinki Finnugor Társaság egyik fontos célja volt nyelvi anyag gyűjtése a finnugor nyelvekből. Ezért küldték Heikki Paasonent a mordvinokhoz, Yrjö Wichmannt a marikhoz, komikhoz és udmurtokhoz, Artturi Kannistot a manysikhoz. Ebbe a sorba illeszkedett bele a Karjalainennek adott megbízás is. Már említett értekezésében Csepregi Márta részletesen bemutatja a gyűjtőutat. Tőle származik az alábbi hosszabb idézet:

”Karjalainen 27 éves korában, 1898. május 26-án indult el Finnországból szibériai kutatóútjára. Nem minden tapasztalat nélkül fogadta el a Finnugor Társaság megbízását. Korábban három alkalommal járt nyelvi gyűjtőúton a finnek közeli nyelvrokoni, a karjalaiak között: 1894-ben a Fehér-tengeri (Viena), 1895-ben a tveri, 1897-ben pedig az olonyeci (Aunus) nyelvjáróterületen. Most viszont egy ismeretlen nyelv számos nyelvjárásának szókinszét, nyelvtani rendszerét és szövegeit készült papírra vetni. A fiatal utazó Szentpétervár érintésével 1898. június 4-én érkezett meg Szibéria kapujába, Tobolszkba, ahol a megfelelő úti okmányok beszerzésével, múzeumok látogatásával készült kutatóútjára. Itt találkozott a magyar Pápay Józseffel is. Ő észak felé tartott azzal a céllal, hogy az északi hantik segítségével megfektse azokat a hősénekeket, melyeket Reguly Antal jegyzett fel az 1844/45-ös évek fordulóján. Július végén Karjalainen elindult az Irtis folyón lefelé, északi irányba. A Demjanka torkolatánál, Demjanszkoje településen egy másik magyarral találkozott, Jankó Jánossal, akivel együtt hajóztak Szamarovóig, addig a helyig, ahol az Irtis az Obba ömlik, s ahol ma Hanti-Manszijszk városa áll. Karjalainen néhány nap múlva visszatért Demjanszkojéba, és elkezdte gyűjtését a Demjanka folyó mentén. Ez a munka 1899 februárjáig tartott. Ezután az Irtis egy másik mellékfolyója, a Konda lett gyűjtésének helyszíne. Április elején még szűk két hónapra visszatért a Demjankára, ahonnan május végén elindult vissza az Irtisre. Karjalainen Szamarovo érintésével július 7-én érkezett meg Szurgutba, ahol többek között találkozott U. T. Sireliusszal. Szurgutban csak egy hetet időzött, és folytatta útját kelet felé. Július végén érkezett meg a Vah folyó menti Larjatszkoje településre, ahol lexikai és

grammatikai gyűjtéssel töltötte a nyarat. Szeptemberben megbetegedett, s mire felgyógyult, már járhatatlanná váltak az utak. Így csak a tél beálltával, november 27-én tudott visszaindulni, és december 10-én érkezett meg Szurgutba. Március végéig egy tremjugani adatközlővel dolgozott itt. 1900. március 22-én rövid időre Finnországba utazott, ahonnan május végén tért vissza Oroszországba. Ismét a legkeletebbi pontot célozta meg: június 27-én megérkezett Narimba, ahonnan néhány nap múlva folytatta útját a Vaszjugan folyóra. Szeptember elején visszatért Narimba, ahol a gyűjtött anyag feldolgozásával és tisztázásával foglalkozott a hónap végéig. Október elején újra Szurgutban volt és folytatta a munkát tremjugani nyelvmesterével. 1901 februárjáig a szótári anyag gyűjtése folyt. Tavasszal lovasszánon kirándulást tett a várostól 600 versztnyire, a szurguti körzet keleti határára, Likriszovszkoje és Vartovszkoje településekre. Likriszovói adatközlőjét Szurgutba is magával vitte, ahol május 19-ig folytatta vele a munkát. Ekkor már Heikki Paasonen is megérkezett Szurgutba – a Konda folyóról magával hozta nyelvmesterét, akivel márciusig dolgozott együtt. Karjalainen 1901 júliusában hagyta el Szurgutot, s Tobolszk érintésével augusztusban érkezett meg Szamarovóba, ahonnan szeptember 10-én indult el északra. Október elejétől a következő év márciusáig Berezovóban állomásozott, ahol amellet, hogy a kazimi nyelvjárással ismerkedett, tanulmányozta a hantik halászati módszereit. Erről szóló beszámolóját a tobolszki megyei lap is közölte. 1902. március 16-án érkezett meg Obdorszkba, hogy a legészakabbi nyelvjárásokat tanulmányozta. Itt saját szótári és nyelvtani gyűjtésén kívül a lemásolta a missziós iskola könyvtárában lévő kéziratos anyag egy részét is. Az iskola vezetője, Irinarh atya (polgári nevén Ivan Szemjonovics Semanovszkij) addigra már meglehetősen ismertségre tett szert a tudományos körökben, többek között a Finnugor Társasággal is cserélték kiadványaikat. Karjalainen április végén tért vissza Berezovóba, ahol egy nizjami nyelvjárású hantival találkozott, akitől sikerült anyagot gyűjtenie. Július elején folytatta útját dél felé. Augusztusban megérkezett Tobolszkba, és elkezdte szervezni a hazautazását. A több mint négyéves expedíció 1902. szeptember 20-án ért véget, amikor megérkezett Helsinkibe.” (Csepregi 2020: 17–18).

Csepregi Márta a kutató beszámolóiból származó szemléletes idézetekkel mutatja be az utazás és a gyűjtőmunka nehézségeit. Ősszel és tavasszal az időjárási viszonyok hetekig, esetleg hónapokig akadályozták az utazást. Szibériának ez a része alföld, ahová a folyók délről rengeteg vizet szállítanak. Az egész terület egy nagy mocsár, nyáron a folyók vizén, télen a folyók befagyott jegén lehet csak biztonságosan utazni. Az egyébként általában készséges adatközlők alkohol iránti vonzalma néha nagyon megnehezíti a gyűjtést. Erről már a mi Reguly Antalunk is panaszkodott.

¹⁷ Néhány fotója látható az *Iso Karhu/The Great Bear* c. képeskönyvben (szerk. Ildikó Lehtinen és Jukka Kukkonen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura – Museovirasto. Helsinki, 1980). A dallamokat Armas Otto Väisänen adta ki 1937-ben (*Wogulische und ostjakische Melodien*. Phonographisch aufgenommen von Artturi Kannisto und K. F. Karjalainen. MSFOu. 73.)

Karjalainen keleti hanti anyaga

Karjalainen három keleti nyelvjárásból gyűjtött szövegeket, a tremjuganiból 1899 decemberében, a vaszjuganiból 1900 nyarán és a likriszovóiból 1901 tavaszán. A szövegek műfaji szempontból változatosak. A tremjugani anyagban három medve-ünnepi ének szerepel, továbbá egy befejezetlen hősének, valamint rövid eskü-szövegek, imádságok és 25 találós kérdés. Terjedelme 2838 szó, 17.829 karakter.

A vaszjugani anyag: egy prózában elmondott hősének, egy légyölő galóca hatása alatt született ének, és hét rövidebb egyéni ének. Terjedelme: 7177 szó, 45.217 karakter. Ez a nyelvjárás mára kihalt.

A ma már nem létező Likriszovo faluból gyűjtött anyag: egy rövid medveének, két vadászdal, ének a Tűzanyához és daruének, 302 szó, 1919 karakter. A kézirat teljes terjedelme: 10.317 szó, 64.965 karakter szóközzökkel.

Az anyag tehát nem nagy, de a fent említett tények kellőképpen indokolják fontosságát és közzétételét.

* * *

Értekezésében¹⁸ a szerző fonematikus átírásban közli Karjalainen szövegeit, ellátva szószerinti és értelmező fordítással, jegyzetekkel. Mind a három nyelvjárás anyagához készített grammatikai vázlatot és szójegyzéket is. A bevezető fejezetben bemutatja a hanti nyelvjárásokat, bevezet a keleti hanti nyelvjárások kutatástörténetébe, tárgyalja Karjalainen gyűjtőútját és foglalkozik a sajtó alá rendezés technikai kérdéseivel. Az ötödik fejezet folklorisztikai szempontból elemzi a közölt szövegeket. Az alábbiakban három részletet közlünk az értekezésből: az előszó egy részét, a hanti nyelvjárásokról szóló részt és az utószót, a dolgozat eredményeinek összefoglalását.

„A [Karjalainen] hagyaték utolsó, eddig publikálatlan része a most közlendő anyag. Mind nyelvészeti, mind folklorisztikai szempontból jelentős, ugyanis a legrégebbi keleti hanti szövegegyüttes, valamint korábban ismeretlen műfajok is dokumentálva vannak benne. Az eredeti kézirat hanti nyelvű. Nincs mellette fordítás, csupán lapszéli jegyzetek segítik helyenként az értelmezést. A szövegek megfejtéséhez a kulcsot elsősorban mégis maga Karjalainen adta, gazdag tartalmú szótárával, grammatikai feljegyzéseivel, valamint az obiugor hitvilágot bemutató monográfiájában felhalmozott információkkal. Az értekezés a kézirat fonematikusan átírt változatának a közlésén, a magyar fordításon, a nyelvi és tárgyi magyarázatokon kívül tartalmazza három keleti hanti dialektus (a tremjugani, a vaszjugani és a likriszovói) nyelvtani leírásait, valamint a szövegekből összeállított szójegyzékeket. A részletes kutatástörténeti bevezető meg a folklorisztikai

összefoglaló tágabb összefüggésbe helyezi a most közölt forrásanyagot, és kijelöli a kutatás esetleges további irányait. Jelen feldolgozás annyiban tér el a klasszikus szövegközlésektől, hogy többet foglalkozik a gyűjtés körülményeivel, felhasználva ehhez a gyűjtő és a kortársak úti beszámolóit és leveleit. Ez a dolgozat úgy kapcsolódik az osztjakológiai kutatás folyamatába, hogy hozzáférhetővé tesz egy mindezidáig lappangó forrást.” (Csepregi 2020: 1)

„A hanti nyelvjárások

A hanti (korábban használatos nevén osztják) a finnugor nyelvcsalád ugor ágába tartozik. Legközelebbi rokon nyelvével, a manysival (vogullal) együtt alkotja az obi-ugor csoportot. Az elnevezés arra a helyszínre utal, ahol ezeket a nyelveket beszélik: Észak-Nyugat Szibériában, az Ob folyó és mellékfolyói partján. A hanti nyelvjárásokat égtájak szerint csoportosítjuk. Az egyes nyelvjárások neve megegyezik annak a folyónak a nevével, melynek partján beszélik (ritkábban annak a városnak a nevével, melynek közelében beszélik). A hanti nyelvterület központja, ahol a három nagy nyelvjárás csoport találkozik, az Ob és az Irtis összefolyása. Ettől délre, az Irtis és mellékfolyói (Konda, Demjanka) partján beszélték a déli nyelvjárásokat. A déli nyelvjárások beszélői feltehetőleg a 20. század közepére nyelvet váltottak, eloroszosodtak, illetve eltatárosodtak. Az északi nyelvjárásokat az Ob és az Irtis összefolyásától északra, az Ob és mellékfolyói mentén beszélik, egészen a Jeges tengerig. Ezek közül is a legdélebbiek (serkali, nizjami) már eltűntek, ettől északra viszont három életképes nyelvjárás csoport van: az első a Kazim folyó mentén beszélt kazimi, a második a berjozovi, melyet a mai oroszországi gyakorlatban suriskárinak neveznek (Muzsi, Suriskar, Tegi városok és a Szinja folyó népe), a harmadik pedig a legészakabbi, Szalehard régebbi neve alapján obdorszkinak nevezett (oroszul priural'skij, Urál-menti), mely a Szob és a Kunovat folyók meg az Ob-torkolat mentén beszélt nyelvjárás. Az Ob és az Irtis összefolyásától keletre, a középső Ob és mellékfolyói partján beszélt keleti nyelvjárásoknak három csoportját különböztetjük meg: a Szalim folyó mentén valaha beszélt nyelvjárásnak kevés nyoma maradt. Az összefoglalóan szurgutinak nevezett nyelvjárás beszélői a következő mellékfolyók partján élnek: a Ljamin, a Pim, a Tromagan, az Agan, valamint a Kis és a Nagy Jugan. A legkeletebbi nyelvjárásokat a Vah és a Vaszjugan mentén beszélik, valamint az Ob mentén Alekszandrovo település területén.” (Csepregi 2020: 7)

„Utószó

K. F. Karjalainen honfitársa és kortársa, Yrjö Wichmann (1868–1932) szintén a Finnugor Társaság megbízásából járt nyelvi gyűjtőúton előbb az udmurtok, később a komik, a marik és a moldvai csángók között. Élénk levelezésben állt a magyarországi finnugristákkal is. 1911. június 13-án ezt írta Pápay Józsefnek: „Én azok közé tartozom, akik nagyra értékelik a szövegkiadványokat. Ne feled-

¹⁸ Megtalálható ezen a címen <http://real-d.mtak.hu/1319/>

jük, hogy abból, amit mi, nyelvészek publikálunk, idővel minden elavul, kivéve a szövegkiadásainkat és a szótárainkat. Ezek tehát megérdemlik azt a nagy munkát és fáradságot, melyet rájuk áldozunk” (Pápay–Fazekas 1934: 036). A nagy munkából és fáradozásból Karjalainen is kivette a maga részét. Teljesítményét mi, kései utódok tudjuk igazán értékelni, akik jól ismerjük a hanti nyelvjárások mai helyzetét és kutatásuk történetét. A keleti hanti nyelvjárások nagyon nem bővülködnek forrásokban, ezért ez a 10.317 szónyi szöveganyag különös jelentőséggel bír. A szövegek három nyelvjárást képviselnek, melyek különböznek egymástól mind a hanti nyelvjárások rendszerében elfoglalt helyük, mind az osztakolójában betöltött szerepük alapján. A szurguti nyelvjárás, melynek a tremjugani egyik korai változata, az utóbbi harminc évben került újra a kutatás homlokterébe. Közben a nyelvjárás beszélői körében is kinevelődött az anyanyelvét és hagyományos kultúráját kutatni és művelni képes értelmiségi réteg. Mivel ez egy ma is élő nyelvváltozat, a Trj szövegek nyelvtörténeti és folklórtörténeti szempontból jelentősek. A vaszjugani szöveganyag jelentősége régiségében és páratlanságában rejlik. Folklorisztikai szempontból is különleges darabokat tartalmaz. Növeli a szövegek értékét, hogy a gyűjtést nem lehet folytatni, mivel napjainkra a vaszjugani hantik nyelvet váltottak anélkül, hogy ők maguk képesek lettek volna dokumentálni anyanyelvű kultúrájukat. Mindez sokszorosán igaz a likriszovói szövegekre. Ilyen nevű település ma már nem is létezik. A Karjalainen idejében ott élt 18 lakos leszármazottai szétszóródtak. Ez a nyelvváltozat – melyet csak Karjalainen feljegyzéseiből ismerünk – mind hangtanában, mind alaktanában átmenetet képez a szurguti és a VVj nyelvjárások között. Ez is azt bizonyítja, hogy a hanti nyelvjárások – a hatalmas nyelvterülethez képest kevés számú beszélő ellenére – valaha egy összefüggő nyelvjárási kontinuumot alkottak. A szövegekben előforduló szavakat szójegyzékekbe gyűjtöttem. A 623 tremjugani címszóból 49 korábban nem volt adatolva, a vaszjugani 949 címszóból pedig 115. A likriszovói szójegyzék 102 címszavából 42 szónak csak más keleti nyelvjárásokban előforduló változata szerepel a szótárakban. Reményeim szerint értekezéssel sikerült érvelnem Karjalainen szöveggyűjtésének időtálló volta mellett.” (Csepregi 2020: 356)

Csúcs Sándor

✱

Szimpozium Helsinkiben a finn–magyar egyházi kapcsolatokról

2021. október 27-én a helsinki Magyar Kulturális Intézet adott otthont egy félnapos konferenciának, melynek témája a finn és a magyar evangélikus (lutheránus) egyházak kapcsolata volt. A járványügyi szabályok korlátozták a hallgatóság létszámát, de a közönség érdeklődését nem. A szeminárium résztvevőinek többsége máig aktív építője a finn–magyar egyházi kapcsolatoknak, így az előadások előtt és után beszámoltak saját tapasztalataikról és élményeikről is. Az esemény két fő előadása az interneten is elérhető.¹⁹ Az alábbiakban ezekről adok rövid összefoglalót.

Előljáróban meg kell jegyezni, hogy a két országban igen különböző a két lutheránus egyház szerepe és súlya. 2020-ban a finnek 67%-a volt az egyház tagja (ez az arány 2000-ben még 85% volt), a magyaroknak viszont csak 2%-a vallja magát evangélikusnak. Ez a létszámbeli eltérés azonban nem zavarja azokat, akik részt vesznek az együttműködésben.

Anna-Maija Viljanen-Pihkala: *Finn és magyar evangélikusok kapcsolatai az 1920-as évektől az 1960-as évekig*

Az előadó a helsinki Dómtemplomi gyülekezet lelkésze, aki Finnországban ma a téma egyik legjobb ismerője. Évekig tartó levéltári kutatásokon alapuló teológiai doktori disszertációjának a címe magyarul így hangzik: A magyarországi társadalmi és egyházpolitikai helyzet hatása a finn–magyar evangélikus egyházi kapcsolatokra 1956–1958²⁰. Személyesen is érintett, mivel családjuk három nemzedék óta részese az együttműködésnek: a nagyapa, Paavo Viljanen az 1930-as években töltött egy tanévet Magyarországon, őt követte később fia, majd unokája is, a jelen konferencia előadója.

A finnek és magyarok egymásra találásának alapja leggyakrabban a nyelvrokonság. Az egyházak esetében azonban nem ez volt a kiindulópont, bár a jó viszony erősödésében később szerepet játszott. A egyházvezetők nemzetközi konferencián találkoztak először, az 1920-as évek elején. Ezt követte Raffay Sándor püspök finnországi látogatása 1924-ben. Már ekkor felmerült egy csereprogram ötlete, melynek keretében teológusok, fiatal lelkészek ismerkedhettek a másik nép nyelvvel, egyházi viszonyaival. Az első magyar ösztöndíjas azonban

¹⁹ <https://www.youtube.com/watch?v=JnaSFqhV9ro> és https://www.youtube.com/watch?v=HYGDAWYT_N0

²⁰ Anna-Maija Viljanen-Pihkala: Unkarin yhteiskunnallisen ja kirkkopoliittisen tilanteen vaikutus suomalais-unkarilaisiin luterilaisiin yhteyksiin 1956–1958. Suomen kirkkohistoriallisen seuran toimituksia 238. Helsinki, 2019. 432 l.

csak 1927-ben érkezett Helsinkibe, finn cserepartnere pedig 1928-ban a soproni Teológiai Akadémiára. A következő két évtizedben 17 magyar és 12 finn teológus töltött egy-egy tanévet a másik országban. A későbbiekben ők váltak a két egyház közötti híd tartópilléreivé és építőivé – a képzavar munkájuk sokoldalúságát hivatott hangsúlyozni.

A két háború közötti időben egyébként is kiteljesedett a nyelvrokonságon alapuló finn–magyar–észti együttműködés. A kultúrkongresszusokon az egyházak is képviseltették magukat, s emellett lelkészkonferenciák is voltak. Ezek közül a legjelentősebbet Magyarországon tartották 1937 nyarán. A közel száz fős finn delegáció két hét alatt különvonattal járta be az országot, és mindenütt meleg fogadtatásban részesült. A visszafelé vezető úton a finn küldöttek megállapították, hogy egy hiánya van a magyar evangélikusságnak: nincs népfőiskolája²¹. A hálás vendégek azonnal gyűjtést indítottak, s Bécestől Berlinig összeadtak annyi pénzt, mely elegendő volt egy ház felépítésére Nagytarcsán. Itt kezdte meg működését az első magyar népfőiskola 1940-ben. Alapítója, első igazgatója egy korábbi finn ösztöndíjas, Sztello Gábor evangélikus lelkész volt.²² Az első népfőiskolát utóbb több is követte. Az 1938–1948 közötti időben húsz téli és tíz rövidebb tanfolyamot tartottak többszáz résztvevővel. Az evangélikus példa nyomán református és katolikus népfőiskolák is születtek. Egy magyar fiatalnak, Sebők Istvánnak lehetősége nyílt egy évet tölteni a portaapääi népfőiskolán. Ő később péceli tanárként ápolta a finn–magyar barátságot.

Ahogy a finn–orosz téli háború idején a magyarok szimpátiája a finnek felé irányult, úgy számíthattak a magyarok a finnek együttérzésére a háború után. Budapesten koholt vádakkal két evangélikus püspök is börtönbe került, Túróczy Zoltán 1945-ben, Ordass Lajos 1948-ban. Mindkettő jól ismert volt finn egyházi körökben is. Túróczy, miután részt vett az 1931-es helsinki kultúrkongresszuson, többször visszatért Finnországba, megtanulta a nyelvet, számos hűséges, jó barátta tett szert. Ordass Lajosra pedig mint a Lutheránus Világszövetség alelnökére irányult nemzetközi figyelem. A finn egyházi sajtó szorosán nyomon követte sorsuk alakulását. A két ártatlanul elítélt személy később visszakerült a püspöki székre, de csak rövid időre.

Az 1956-os forradalom és szabadságharc hírére a finn templomokban gyűjtés indult a magyar evangélikus egyház számára. Az eredmény hatalmas összeg, 7,4 millió márka lett, ami mai pénzben 215.000 eurónak felel meg. S mivel abban az időben igen bajos volt a pénzküldés, a magyarok nyomdai papír formájában

kérték az adományt. Meg is kapták, s erre a papírra nyomtatták többek között az evangélikus énekeskönyv példányait.

A háborút követő politikai helyzet nem kedvezett az egyházi kapcsolatok egészséges fejlődésének. Magyarországon 1951-ben létrejött az Állami Egyházügyi Hivatal (ÁEH), mely minden, a vallással és egyházi emberekkel összefüggő tevékenységet szigorú kontroll alatt tartott. A külföldi utazások csak az ÁEH engedélyével valósulhattak meg. Ugyanakkor az államnak az is érdekében állt, hogy kilépjen a nemzetközi színtérre. Ezért a finn–magyar egyházi kapcsolatok újraindítása is napirenden volt, de csak olyan személyek bevonásával, akik feltétlen támogatói voltak a szocializmust építő államnak. Túróczy és Ordass félreállítása után az egyházkerületek élére kollaboráló püspökök kerültek. Közülük a legnagyobb hatalma Káldy Zoltánnak volt, aki 1958-tól 1987-ig látta el a püspöki szolgálatot.

Mivel az új helyzettel a finn egyházi vezetőknek is meg kellett békülniük, 1961-ben fogadták Káldy püspököt, akivel elindult egy tárgyalási folyamat. 1963-ban viszont, a Lutheránus Világszövetség helsinki szervezésű nagygyűlésén hiába szerepelt Túróczy Zoltán és Ordass Lajos a meghívottak listáján, a két félreállított püspök nem kapott kiutazási engedélyt. A kapcsolat folytonosságát a személyes barátságok tartották életben. Ennek eredményeként jelent meg például Finnországban Túróczy Zoltánnak egy prédikációs kötete 1965-ben²³. Paavo Viljanen is írt egy könyvet saját emlékeiről és az egyházi kapcsolatok korai történetéről²⁴. Ez a kiadvány a hivatalos magyar egyházi sajtóban kemény kritikát kapott. A kritikus kisebbiteni próbálta a háború előtti együttműködés jelentőségét és hiányolta a szerző elköteleződését az új rendszer mellett.

1965-ben végül a finn Martti Simojoki érsek és Káldy püspök aláírt egy szerződést a két egyház együttműködéséről. Ebben szerepelt a teológuscseré folytatása, lelkészházaspárok kölcsönös üdültetése egymás országában, professzorok fogadása vendéglőadások tartására, valamint turistautak elősegítése. Így indult újra a kapcsolat – magyar részről továbbra is ellenőrzött körülmények között. A két egyház 1966-tól fogadott újra ösztöndíjasokat saját felsőoktatási intézményeiben. Ez a cserekapcsolat azóta is tart – bár az EU tagságból következően némileg megváltozott körülmények között.

²¹ Ez az iskolatípus a skandináv országokban jött létre abból a célból, hogy a parasztfiatalokat a téli hónapokban fontos, hasznos ismeretekkel lássák el. A fenntartó világi vagy egyházi szervezet egyaránt lehetett.

²² Az ő nevét a magyarok főként a Budapest ostroma idején folyó embermentő munkájáról, valamint a Gaudiopolis nevű gyermekotthon alapításáról ismerik.

²³ Túróczy, Zoltán: Aukene. Saarnoja ensimmäisen vuosikerran evankeliumeihin. Suom. Paavo Viljanen. Herättäjä-Yhdistys, Lapua, 1965.

²⁴ Viljanen, Paavo: Unkaria ja Suomea etsimässä. Herättäjä-Yhdistys, Lapua, 1965.

Pekka Huokuna: *A finn és a magyar evangélikus egyház hivatalos kapcsolatai a jelenben és a jövőben*

Pekka Huokuna, a finn egyház Országos Irodájának az igazgatója negyven éves távlatból indította előadását. 1985-ben egyetemistaként látogatott először Magyarországra. Mostani munkájában a személyes, baráti kapcsolatok jogán kíséri kitüntetett figyelemmel a két egyház kapcsolatának alakulását²⁵.

Az előadó azzal kezdte áttekintését, hogy a két egyház közti együttműködés három szinten zajlik: a gyülekezetek, az egyházmegyék (esperességek) és az egyházkerületek (püspökségek) szintjén. Jelenleg a Magyar Evangélikus Egyházban három egyházkerület van: az Északi, a Déli és a Nyugati, melyeknek az élén püspök áll. A két egyház között nincs hivatalos szerződés, de talán éppen azért, mert az együttműködés pecsétetes papír nélkül is természetesen működik. A finn érsekek annak ellenére, hogy igen elfoglalt emberek, gyakran találhatnak időt magyarországi látogatásra. Legutóbb Tapio Luoma érsek érkezett egy delegáció élén Magyarországra, 2021 szeptemberében. A szakértői együttműködés többek között a diakónia (szeretetszolgálat, szociális munka, idősgondozás) terén folyik, közös szemináriumok keretében. Nemzetközi szinten a legfontosabb talán a Finnugor Lelkészkongresszus, melyet néhány évenként rendeznek változó helyszíneken. Ezek a találkozók finn, észt, magyar és inkeri résztvevőkön kívül jelen vannak egyéb oroszországi finnugorok képviselői is. Legutóbb a karéliei Petroskoiban (Petrozavodszkban) találkoztak a lelkészek 2016-ban. Legközelebb – ha a járványhelyzet engedi – Finnországban, Turkuban lesz a kongresszus, 2022 augusztusában.

Pekka Huokuna előadásának középpontjában a testvérgyülekezeti kapcsolatok elemzése állt. Ez az együttműködési forma az 1980-as évektől kezdve jött létre. Jelenleg mintegy félszáz finn és magyar gyülekezet alkot párt. Helyenként a testvérvárosok evangélikus gyülekezetei találtak egymásra. Így jött létre például a Székesfehérvár–Kemi vagy a Tampere–Dómtemplom–Miskolc együttműködés. Máshol személyes barátságok öltöttek hivatalos formát, ismét máshol püspöki döntés nyomán indult a kölcsönös ismerkedés.

Az együttműködés módjai különbözőek lehetnek, de szinte mindig néhány személy barátságán, aktivitásán alapulnak. Rendszeresek a kölcsönös látogatások, a fiatalok közös táboroztatása, osztozás egymás örömeiben és bánatában. A finnek anyagilag is segítik a magyar gyülekezeteket. Ismert a siófoki evangélikus

templom története, mely Makovecz Imre első templomtervezése volt. Ennek faanyaga az oului gyülekezet ajándékeként érkezett Siófokra.

Az előadó a kihívások között említette a személyi változásokat. Az utóbbi időben a finn egyházban nagyszabású szerkezeti átalakítások történtek, gyülekezeteket vontak össze. Az önállóságukat elveszített gyülekezetekben megszakadt a folyamatosság. Több helyen új alapokra kell helyezni az együttműködést.

Pekka Huokuna azzal zárta szavait, hogy az új technológiák egyre fontosabbakká válnak a jövőben. Szélesíteni kell az együttműködés formáit, újabb szereplők bevonásával. Ebben számítani lehet a finn egyház támogatására.

Csepregi Márta

✱

Finnugor Szeminárium

1989-ben rendeztük meg először a hazai finnugristák januári találkozóját a Nyelvtudományi Intézet Finnugor Osztályán. Azóta a sorozat töretlenül folytatódik, az idei volt a 34. szeminárium, 2022. január 14-én. A szervezést most Ruttkay-Miklán Eszter és Tamás Ildikó vállalta magára, akik maguk mögött tudhatták munkahelyük, a Néprajztudományi Intézet támogatását. A szervezők végül úgy döntöttek, hogy a szeminárium egy nap alatt és on-line formában kerül megrendezésre. A döntés helyesnek bizonyult, a résztvevők száma elérte a korábbi években megszokottat (53 fő), és az aktivitás is kielégítő volt. Persze nagyon várjuk már a személyes találkozás lehetőségét, remélhetőleg hamarosan az is bekövetkezik.

A Néprajztudományi Intézet részéről Mészáros Csaba üdvözölte a résztvevőket. Üdvözlő szavait alább közöljük. Mészáros volt az első előadó is, Nagy Zoltán 2021-ben megjelent Medvék, vadászok, történetek. A medve és az ember a Vaszugán mentén. című kötetét mutatta be. A könyv megrendelhető a L'Harmattan Kiadó honlapján. A könyvismertetés szerkesztett változatát mostani számunkban közöljük.

Ezután Maticsák Sándor mutatta be Klima László Válogatott rénhíreim c. kötetét. Ebben a szerző a Rénhírek c. blogon megjelent írásaiból közölt válogatást. A változatos tartalmú írásokban szó van a finnugor népekhez tett utazásokról, régészeti kutatásokról, e népek történetéről, lakhelyeiről, kultúrájukról és tudománytörténetéről is. Lapunk olvasói már megismerkedhettek a könyvvel:

²⁵ Az előadó elmesélte egy élményét, mely véglegesen magyarbaráttá tette. Vízibiciklit akart bérelni a Balaton partján. A kölcsönző dolgozója – első látásra rosszcú és csak magyarul beszélő férfi – amikor megtudta, hogy finnekkel van dolga, olyat tett, amire az előadó nem lett volna képes: hosszan idézett a Kalevalából finnül.

tavaly júniusi számunkban (FV XXVI/2: 23–28) közöltük Kormos Erik ismertetését és két szemelvényt a kötetből (uo. 28–38). A kötet az interneten is elérhető.

Ezt követően Gugán Katalin és e sorok írója mutatta be a Hanti hadak, manysi mesék: kalauz legközelebbi nyelvokonainkhoz. Rendhagyó emlékkönyv Csepregi Márta 70. születésnapjára c. kötetet. Ez sem ismeretlen olvasóink számára, hosszabb ismertetésem decemberi számunkban jelent meg (FV XXVI/4: 29–39). A kötet a Nyelvtudományi Intézet honlapjáról letölthető. Tervezik egy nyomtatott változat megjelentetését is.

Észt kollégánk, Anne Tamm következett, aki két on-line kiadványt mutatott be. Az Észt Köztársaság – 100 év innováció II. c. kötet (szerkesztette Kubinyi Kata, Nagy Judit, Oszkó Beatrix, Szabó Ditta, Tamm Anne, Tolnai Ágnes, Tóth Gabriella, kiadta a Magyarországi Észt Intézet és a Károli Gáspár Református Egyetem, 2021-ben) a 2018. november 23-án rendezett konferencia anyagát tartalmazza, néhány további írással bővítve. A témák: Észtország története, gazdasága, a magyar – észt kapcsolatok, élménybeszámolók. A kötet olvasható az alábbi címen: <https://www.esztorszag.hu/hir/uj-kotet-magyar-eszt-kapcsolatokrol>. A letöltést a kiadó nem tette lehetővé. Az In Memoriam Anne Vainikka c. kötet a Károli Gáspár Református Egyetemen 2019 őszén Anne Vainikka (1958–2018) finn-amerikai nyelvész emlékére rendezett konferencia előadásait tartalmazza, főleg fiatal kutatók különböző tárgyú írásait és posztjeit. Ez a kötet is csak olvasható a https://issuu.com/imannevainikka/docs/imav_2_2021_08_15 címen.

Gugán Katalin a Nyelvtudományi Közlemények főszerkesztője elmondta, hogy megjelent a patinás folyóirat 117. kötete, továbbá hogy pályázatot adtak be egy új, bővített funkciójú honlap készítésére. A folyóirat elérhető a Nyelvtudományi Intézet honlapján.

A kávészünet után nagy érdeklődéssel vártam Ruttkay-Miklán Eszter és Sipos Mária beszámolóját Schmidt Éva hagyatékának feldolgozásáról. A 2002-ben tragikus körülmények között elhunyt kutató végrendeletében húsz évre zárolta tudományos hagyatékát, hang- és videofelvételeket és más anyagokat. Annak idején a teljes anyagról másolat készült. A másolatot hazahozták, digitalizálták és jelenleg a Nyelvtudományi Intézetben őrzik. Ruttkay-Miklán Eszter elmondta, hogy a zárolás július 4-én jár le, hogy az anyag feldolgozása a Nyelvtudományi és a Néprajztudományi Intézet közös feladata. Már megkezdődtek az ezzel kapcsolatos megbeszélések, és folytatni kívánják a Schmidt Éva Könyvtár c. sorozatot, amelynek eddig öt kötete jelent meg. Sipos Mária ezt azzal egészítette ki, hogy 2021 és 2023 között a feldolgozást előkészítő projekt zajlik, amelybe beletartozik az anyag leltározása, honlap készítése, mutatványszövegek és nyelvléírások publikálása. Lapunk megkülönböztetett figyelemmel fogja kísérni ezt a fontos munkát, és rendszeresen beszámolunk majd a feldolgozás és kutatás állásáról.

Sipőcz Katalin a szegedi Finnugor Tanszék kutatási projektjeiről számolt be röviden. Ez év elején zárul le a Szibériai uráli nyelvek etnoszintaktikai vizsgálat

elnevezésű 2018 óta folyó munkát, amelynek eredményeit majd egy gyűjtéményes kötetben mutatják be. Idén ősszel Szeverényi Sándor vezetésével újabb támogatott projekt indul Evidencialitás az uráli nyelvekben címmel. Az evidencialitás mint nyelvészeti szakkifejezés az utóbbi években vált egyre ismertebbé. Kutatása arra a tényre keresi a választ, hogy a beszélő ténylegesen tanúja volt-e az általa elmondott eseménynek, vagy csak hallomásból értesült róla. Ezt a tényt a nyelvek többnyire lexikai eszközökkel fejezik ki (vö. magyar *Azt mondják, ...*), de egyes nyelveknek, köztük egyes uráli nyelveknek grammatikai eszközei is vannak az evidencialitás kifejezésére (pl. az igeragozásban).

Szeverényi Sándor a tanszék 2021-ben megjelent kiadványait mutatta be. Kiadták a Studia Uralo-Altaica sorozat 54. kötetét, a 2019-ben rendezett 5. Mikola-konferencia anyagát²⁶, valamint az 55. kötetet, a hamburgi Josefina Budzisch doktori értekezését²⁷. A Working Papers c. sorozatuknak a 6. kötete jelent meg²⁸. Mind a három kötet letölthető a tanszék honlapjáról.

Szabó Ditta az Uráli Információs Központról (Uralic Information Centre = UIC) tájékoztatta a hallgatóságot. Az É. Kiss Katalin kezdeményezésére létrehozott UIC 2021 júniusa óta működik a Nyelvtudományi Kutatóközpont égisze alatt. Honlapot működtetnek és minden hónap utolsó szerdáján angol nyelvű uráli nyelvészeti előadásokat szerveznek on-line formában. A honlap elérhető a következő címen: www.nytud.hu/depts/fu/uic/links.html. Érdekes felkeresni, rengeteg fontos és hasznos információt tartalmaz. Ilyen rovatok vannak: események és konferenciák, előadások, munkahelyek és ösztöndíjak, kéziratok és disszertációk, újabb kiadványok, uráli nyelvtanok, hasznos linkek. Az UIC címe uic@nytud.hu, Szabó Dittáé: szadibotta@gmail.com

Fontos esemény volt a hazai finnugristák számára az új, állandó Regulykiállítás megnyitása Zircen 2021. szeptember 14-én. Erről tavaly szeptemberi számunkban mi is beszámoltunk. Magától értetődő volt, hogy ez a téma a szeminárium programjában is helyet kapjon. Ruttkay-Miklán Eszter a kiállításhoz kapcsolódó Reguly-versum elnevezésű kutatási projektumról beszélt. Ez 2018. szeptember 1-én indult az NKFI támogatásával. A cél Reguly leveleinek, úti feljegyzéseinek és más kézíratainak publikálása több nyelven az interneten. Az ezt megvalósító honlap készülöben van, érdeklődéssel várjuk. Az eddigi kutatás eredményeként előkerült Reguly Kalevala-fordításának és manysi kottáinak eredeti kézírata. Gulyás Zoltán a Reguly által gyűjtött térképekről beszélt és azt is megemlítette, hogy a Magyar Földrajzi Társaság az idén ünnepli megalapításának 150. évfordulóját. Magát a Reguly-kiállítást Paréj Gabriella mutatta be, részle-

²⁶ *Uralic studies, languages, and researchers. Proceedings of the 5th Mikola Conference 19–20, September 2019* Edited by Sándor Szeverényi.

²⁷ *Definitheit im Selkupischen (= Határozottság a szölkupban)*

²⁸ Anja Behnke – Josefina Budzisch, *Selkup Language Corpus*

tesen és sok képpel illusztrálva, külön kitérve a kiállítás interaktív részeire. Mint korábban, most is csak azt tudom ajánlani olvasóinknak, hogy menjenek el Zircre és nézzék meg a kiállítást. Nagy élményben lesz részük. A szemináriumon az Octogon c. folyóiratban megjelent kritika is szóba került. Ennek is utánanéztam. Zöldi Anna legalább 70 kiváló fotóval illusztrált írása ezt a címet viseli: A Bakony kapuja Európába nyílik, és első mondata így hangzik: „A zirci Reguly Antal Múzeum fejlesztése bárhol a világban megállná a helyét.” Ezt a cikket is érdemes elolvasni, elérhető a <https://www.octogon.hu/cimkek/regulyversum/> címen.

Az ebédszünet után a két szervező beszélt az UNESCO által meghirdetett Óslakos nyelvek évtizedéről. Erről egyelőre kevés konkrétumot lehet tudni. Az nyilvánvaló, hogy az uráli nyelvek kivétel nélkül érintettek. Néhány gondolat az UNESCO Magyar Nemzeti Bizottságának honlapjáról, amelyek lefektetik a konkrét programok elvi alapját: „Az Egyesült Nemzetek Közgyűlése 2019-ben fogadta el azt a határozatot, amelyben a 2022–2032 közötti időszakot az Óslakos nyelvek nemzetközi évtizedévé (International Decade of Indigenous Languages) nyilvánította.

A 2019-ben ünnepelt Óslakos nyelvek nemzetközi éve ráirányította a figyelmet arra, hogy a nyelvek nélkülözhetetlen szerepet töltenek be az emberek mindennapi életében, nemcsak a kommunikáció, az oktatás, a társadalmi integráció területén, hanem az emberek identitásában, hagyományaikban, emlékezetükben egyaránt.

Az óslakosok gyakran politikailag és társadalmilag is el vannak szigetelve abban az országban, amelyben élnek, közösségeik földrajzi elhelyezkedése, történelmük, nyelvük és hagyományaik miatt. Mindezek ellenére az óslakos népek nemcsak vezető szerepet töltenek be a környezet védelmében, hanem nyelveik komplex tudás- és kommunikációs rendszereket képviselnek és a fenntartható fejlődés, a béketeremtés és a megbékélés stratégiai nemzeti erőforrásként kell elismerni őket. Az évtized ünneplése elősegíti az óslakos nyelvek védelmét és népszerűsítését, valamint javítja az azokat beszélők életét. Hozzájárul továbbá az Egyesület Nemzetek Szervezete korábban elfogadott, az óslakos emberek jogairól szóló nyilatkozatában megfogalmazott célkitűzések, valamint a Világunk átalakítása: Fenntartható Fejlődési Keretrendszer 2030 (Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development) című dokumentumban lefektetett fenntartható fejlődési célok eléréséhez.” Rajtunk múlik, hogy képesek leszünk-e konkrét tartalmat adni a fenti gondolatoknak.

Az egyéb témák között Bereczki András tanszékvezető bejelentette, hogy az ELTE Finnugor Tanszéke ősszel konferenciát rendez fennállása 150. évfordulójára alkalmából.

Ezután Zaicz Gábor kuratóriumi elnök bejelentette, hogy Gulyás Zoltánnak ítéltek a „Finnugor díj Vértess Edit tiszteletére” elnevezésű kitüntetését. Zaicz Gábor laudációja ebben a számunkban teljes terjedelmében olvasható.

Megköszönve a kitüntetést, Gulyás Zoltán elmondta, hogy geográfusként Szíj Enikő révén kapcsolódott be a Reguly Antallal kapcsolatos kutatásokba. A kitüntetéshez mi is gratulálunk. Gulyás Zoltán már eddig is jelentős eredményekkel gazdagította a Reguly-kutatást, tehetségét és szorgalmát ismerve még ennél is többet várhatunk tőle.

Végezetül Szeverényi Sándor kapott szót, aki bejelentette, hogy 2023-ban a Szegedi Tudományegyetem Finnugor Tanszéke rendezi a következő Finnugor Szemináriumot, reményeink szerint immár személyes részvétellel.

A szeminárium után Ruttkay-Miklán Eszter és Tamás Ildikó még egy negyedik körlevelet is küldött a résztvevőknek, amelyben összefoglalták a szemináriumon történeteket és megadták a további tájékozódáshoz szükséges internetes címeket. Levelüket így zárták: „Még egyszer köszönjük szépen az előadók, a beszámolók, a hozzászólók és a hallgatók részvételét a 2022. évi Finnugor Szemináriumon. Jó egészséget és jó munkát kívánunk mindenkinek!”

Ehhez csak annyit tennék hozzá, hogy a szervezők is megérdemelnek minden köszönetet, igazán kiváló munkát végeztek, a szeminárium informatív, eredményes és jó hangulatú volt.

Csúcs Sándor

Köszöntő a Finnugor Szemináriumon

Kedves szervezők, kedves kollégák!

Nagy örömmel üdvözlök mindenkit az BTK Néprajztudományi Intézet Teams felületén és egyúttal intézetünk igazgatója, Balogh Balázs nevében is, itt a 2022-es Finnugor Szeminárium online terében. Tekintettel a körülményekre, az online megjelenésre, nem szeretném túl hosszúvá nyújtani a köszöntőmet. Hiszen – ahogy egy szaha szólás is tartja – csak a kevés beszéd jóízű, a sok már nem. Valamint, ahogy a programot nézem amúgy is én fogom felolvasni az első könyvismertetést néhány perc múlva.

Néhány gondolatot azonban mégis fontosnak tartok előzetesen megosztani Önökkel, veletek. Elsőként azt, hogy a Néprajztudományi Intézet, illetve a hazai néprajzkutatás számára a finnugrisztika – ahogy az mindannyiunk előtt ismert – mindig is kiemelt jelentőségű kutatási terület, társtudomány volt. Ez így van ma is. Azzal, hogy az elmúlt fél évben két olyan kutatóval is bővült az intézet kutatói

gárdája, akik a kutatásaikat, terepmunkáikat az obi ugorok között végezték egy olyan gazdag örökséget viszünk tovább, amely nemcsak lehetőségeket ad, de nagy felelősséget is ró intézményünkre. Igyekezünk jó gazdaként minden segítséget megadni ahhoz, hogy gyümölcsöző munka folyjon nálunk, és a finnugrisztikai néprajzkutatásnak ismét elsőrangú műhelye legyen intézetünk. Ennek azért is van nagy jelentősége, mert a finnugrisztika élő, terepmunkák és kutatások eredményei által újratermelődő tudásterület, ahol újabb és újabb adatok, módszerek és tudományközi együttműködések adnak friss lendületet a kutatásnak.

Éppen emiatt különösen örömteli az a tény, hogy a két új kutatónk (Ruttkay-Miklián Eszter és Nagy Zoltán) részben egy olyan kutatási program keretén belül kezdte meg a munkát nálunk, amely a Nyelvtudományi Kutatóközpont és a Néprajztudományi Intézet közötti szoros együttműködésen alapul. Az együttműködésre, az együtt gondolkodásra manapság egyre nagyobb szükség van. A tudományos tudástermelés bővülése egyre kifinomultabb ismereteket, egyre specializáltabb módszerekben való jártasságot követel meg a kutatóktól. Ez pedig alig ad teret annak, hogy egyes témákat, diszciplínákat átfogó módon, a kortárs tudományosság színvonalának megfelelően egy-egy kutató önállóan, egymaga feltérképezzen. Tehát azon kutatások száma, amelyekben egyetlen szerző ötvözi a történeti, nyelvészeti, néprajzi esetleg régészeti ismereteket óhatatlanul csökken. Ez egyúttal azt is jelenti, hogy mi kutatók fokozatosan növekvő mértékben egymásra vagyunk utalva. Ez az egymásra utaltság pedig azt is jelenti, hogy egyre nagyobb szükség van a kölcsönös bizalmon alapuló tudományos együttműködésekre.

Ezt mi sem bizonyítja jobban, mint azok a kutatási beszámolók, amelyeket a délelőtti során hallani fogunk. A Reguly Antal vagy a Schmidt Éva hagyaték feldolgozása ugyanis egyszerre követeli meg számos szaktudomány képviselőjének együttműködését. Reguly Antal hagyatékának esetében például a nyelvészet és a néprajzkutatás mellett még a térképészeti szakismeretek felhasználása is szükséges.

Emiatt gondolom azt, hogy a mai alkalom a gazdag szakmai tartalom mellett egy további fontos üzenetet is hordoz. Mégpedig azt, hogy a finnugrisztika tudásterületén valóságos, termékeny és jó hangulatú együttműködés van az egyes szakterületek képviselői között. Ezt az együttműködést támogatják meg évről-évre a finnugor szemináriumok; valamint a szakmai párbeszéd rendszeres és alkalomszerű fórumai. Ennek tudatában mondok köszönetet a szervezőknek: elsősorban Ruttkay-Miklián Eszternek és Tamás Ildikónak, hogy az aprólékos előkészületi munkákat magukra vállalva lehetőséget teremtettek a szakmai párbeszédre. Mindenkinek jó munkát kívánva köszönöm a figyelmet!

Mészáros Csaba

Állatok és emberek Szibériában

Gondolatok Nagy Zoltán könyve kapcsán

Nagy Zoltán 2021-ben jelentette meg *Medvék, vadászok, történetek*. A medve és az ember a Vaszjugán mentén. című kötetét. A munka a PTE Néprajz–Kulturális Antropológia Tanszék és a L'Harmattan Kiadó gondozásában jelent meg. A kötetnek számos előzménye van, hiszen Nagy Zoltán írásaiban korábban is megjelent a medvéről való sokszínű antropológiai gondolkodás. 2006-ban dolgozta fel elsőként a medvékről szóló vadásztörténeteket (Nagy 2006). Az azóta eltelt 15 évben nemcsak a medve szakrális szerepét tárgyalta (Nagy Zoltán 2007), de figyelmet szentelt a medvével kapcsolatos érzelmek megélésének is (Nagy Zoltán 2014).

A medvével kapcsolatos néprajzi, etnohistóriai és nyelvészeti érdeklődésnek nagy hagyománya és jelentős szakirodalma van Magyarországon. A népköltészeti gyűjtemények szövegei, a medveünnepek rítusainak elemzése (Munkácsi 1891; Schmidt 1990b), a medvéről való rituális beszéd nyelvészeti bemutatása (Bakró-Nagy 1979; Csepregi–Kajukova 2011), a medve mitikus-totemisztikus szerepének feltárása (Schmidt 1990a, 2011; Vértés 1988) mind-mind azt mutatják, hogy a medve, mint kutatási téma folyamatosan jelen volt a honi finnugrisztikai kutatásokban. E tekintetben semmi meglepő nincsen abban, hogy Nagy Zoltán még tovább gazdagította a medvével kapcsolatos szakirodalmat. Azt is lehet mondani, hogy kutatása jól beleillik az elmúlt csaknem másfél évszázad obugrisztikai kutatásaiba. Azonban mi sem áll távolabb ettől a munkától, mint az, hogy mechanikusan kövesse ezt a kutatási hagyományt. A kötet, amiképp a továbbiakban érvelni kívánok, sok szempontból átalakítja, felülírja az állatok és emberek között fennálló kapcsolatokról alkotott elképzeléseinket.

Szibéria antropológiai kutatásában az elmúlt két évtizedben egyre nagyobb szerepet kapott az emberek és az állatok kapcsolatának vizsgálata. Ez a hangsúlyeltolódás – úgy vélem – a közeljövőben is folytatódik. Az állatokkal, de általában véve a nem emberi ágensekkel való foglalkozás az antropológiában (amely tudomány már nevében is arra utal, hogy alapvetően emberközpontú kutatásokat fog össze) igen sokáig egyáltalán nem volt egyértelmű.

Az állatok és a növények a hagyományos néprajzi és antropológiai szakirodalomban jellemzően nem saját jogukon jelentek meg, hanem az emberhez fűződő viszonyukban, leggyakrabban az embernek, az emberi kultúrának alárendelve (Roscher–Krebbel–Mizelle 2021). Itt nemcsak a haszonvételi formák gondos leírására, a vadászat, a halászat, az állattenyésztés és az agrikultúra technikai eljárásainak gondos számbavételére gondolok (Richards 2014), hanem arra is, hogy a folklórszövegekben, a hiedelmekben az állatok mindig közvetítettek, megjelenítettek valamilyen kulturális üzenetet – valami olyasmit, ami alapvetően az emberi világhoz tartozik (Byghan 2020).

E tekintetben hozott számottevő fordulatot Szibéria antropológiai kutatásában az ezredforduló tájékán három jelentős körülmény. Egyrészt az a módszertani és ismeretelméleti váltás, és újszerű szemlélet, amelyet az ontológiai antropológia hozott tudományunkba, másrészt a Szibériában egyre kézzelfoghatóbb környezeti degradáció, végül pedig a peremhelyzetű közösségek életvilágainak kiüresedéséből, kilátástalanságából táplálkozó enyhe kutatási fókuszváltás. Mindhárom körülmény egyszerre kapott szerepet abban a folyamatban, amelyben az állatok, a nem-emberek alárendelt szerepükből kilépve egyre inkább mellérendelt pozícióban tűntek fel a szibériai életvilágokról szóló munkákban.

Annak érdekében, hogy el lehessen helyezni Nagy Zoltán munkáját abban a kortárs antropológiai kontextusban, amelyhez képest a kötet három szempontból is újat hoz a hazai kutatásokban – érdemes röviden egyenként számba venni e tényezők hatását.

1. Az ontológiai antropológia elsősorban Amazóniában kidolgozott módszertana igen hamar, már két évtizede elkezdte áthatni a Szibéria-kutatást (Brightman – Grotti – Ulturgasheva 2012). Ez nem véletlen. Az egyes létezők, élőlények európai klasszifikációtól eltérő csoportosítása, emberszerű tulajdonságainak felismerése, tudomásul vétele már a fordulat előtt is ismert jelensége volt nemcsak a szibériai népek hagyományos kultúrájának, de a Szibériából származó szépirodalmi szövegeknek is. Az, hogy az ezredforduló óta eltelt időszakban ez a szemléletmód hangsúlyosan megjelent az elemző antropológiai munkákban, azt mutatja, hogy a lokális ontológiai rendszerek értékét, jelentőségét a kortárs antropológia is egyre inkább megérti. Az újfajta terepi kérdésfelvetések és elemzési módszerek eredményeképpen pedig e rendszereket egyre hatékonyabb eszközökkel képes feltárni.

Ma már nemcsak az ember és állat közötti kapcsolat sokfélesége került mérlegre a Szibériáról szóló antropológiai szövegekben (Vitebsky 2006), hanem a háziállatok és a vadállatok viszonya (Brož 2007), az állatok érzelmei (Granberg–Soini–Kantanen 2009), az állatok egymás közötti kapcsolatai, az állatok ember-szerűsége, sőt, az emberek állatszerűsége is (Oehler – Varfolomeeva 2020). A fajok közötti változatos viszonyok sokféleségéből létrejövő kapcsolati háló sűrű szövődése nem is enged meg másfajta szemléletet, mint mellérendelést. Ezt mi sem támasztja alá jobban, mint Nagy Zoltán jelen kötete.

2. A második, és nem kevésbé fontos, tényező a szibériai ökoszisztéma folyamatos degradációja, pusztulása. Nemcsak az olvadó permafroszt, az egyre gyakoribb, és egyre nagyobb területekre kiterjedő erdőtüzek jelentenek folyamatosan növekvő kihívást a helyi életformák számára, hanem a gazdasági infrastruktúra egyre markánsabb elterjedése is (Robbins 2016). A gyors környezeti változásokat egyre kevésbé képesek befogadni a helyi életformák, és egyre nyilvánvalóbb a szibériai terepmunkát folytató antropológusok számára az is, hogy a környezet nem permanens (vagy csak igen lassan változó) háttere a kulturális, társadalmi folya-

matoknak, hanem sok esetben egyenesen főszereplője. Ez szintén a tájba helyezett, annak integráns részét képező ember mellérendelt elemzését követeli meg.

3. Végül, a peresztrojka és a szovjet társadalom széthullását követően összeomló helyi életvilágok kutatása élesen világított rá arra, hogy Szibéria egyre kevésbé a meghódítandó, alávetendő terület képében jelent meg a helyiek számára. Sokkal inkább az állam által magára hagyott, sok szempontból önállóságra készített közösségek legfontosabb és pótolhatatlan erőforrásává vált. A helyi környezetérzékelésből származó gyakorlatok, készségek és ismeretek fokozatosan felértékelődtek, és mindaz, amire e tudás vonatkozott egyre fontosabbá vált a helyiek, illetve a helyi közösségeket leíró kutatók számára (Shaw 2019).

E hármas szövegkörnyezet teremti meg azt az elsődleges értelmezési keretet, amelyen belül elhelyezhető Nagy Zoltán vaszjugáni medvékről és emberekről írott munkája. Mint minden antropológiai munkánál, e kötet esetében is különös jelentősége van a terepmunka, valamint a kutató terepen létrejött emberi kapcsolatainak minőségének. E tekintetben a kötet feltáró ereje a magyar szibirisztikában csak kevés más munkához hasonlítható. Kétségtelen: az e tekintetben különös érzékenységet mutató obugrisztikai kutatások legjavához lehet sorolni ezt a munkát. A hosszas idézetek, párbeszéddek, esetleírások nemcsak a szerző alapos részletekbe menő terepismeretere és alapos terepmunkájára mutatnak rá, hanem arra is, hogy milyen kiváló kapcsolata volt (van?) az ott élőkkel. Éppen ezért a kötet olvasását nemcsak antropológusoknak, kutatóknak merem jó szívvel ajánlani, hanem mindazoknak, akik olvasmányos módon szeretnének megismerkedni egy hiteles világgal, és egyúttal a vaszjugáni medvékkel és emberekkel.

Azonban a kötet ennél nyilvánvalóan többet nyújt. A részletes esetleírások, a gyűjtött anyag közzététele azáltal nyeri el igazi jelentőségét, hogy a szerző izgalmas és újszerű értelmezési keretet nyújt mindehhez. Ez az a keret (és egyúttal elméleti háttér), amelyet korábban azzal előlegeztem meg, hogy három szempontból is újat hoz a kötet. Mielőtt azonban e három szempontot számba venném fontos kiemelni azt is, hogy az állatok emberek mellé való rendelése a szibirisztikai munkákban korántsem azonos mértékben jelent meg. Míg egyes esetekben, mint például az evenkiknél (Lavrillier – Dumont – Brandasauskas 2018), az altaji törököknél vagy a szaháknál ez a megközelítésmód mára teljesen általánossá vált, addig a hantik és a giljások esetében erre nem került sor. Ez azért is különös, mert éppen ez a két csoport az, amelynél már igen korán kiváló leírásokkal rendelkezünk az ember és állat közötti rétegzett viszonyokról – különös tekintettel a medve profán és szakrális szerepének vizsgálatára (Shternberg 1936, 1999). Talán éppen a szakirodalom gazdagsága és részletezettsége tette korántsem egyértelművé azt, hogy e közösségekben is érdemes újra számba venni a medve és az ember viszonyát.

Éppen e gazdag kutatási és szakirodalmi örökséghez képest nyer jelentőséget az az elméleti keret, amelynek segítségével Nagy Zoltán megragadja és bemutatja

a medve profán és a szakrális szerepe, megjelenése közötti kapcsolatot. Túllépve a hantikra vonatkozó néprajzi leírások hagyományos szemléletén, a szerző nem kíván éles határt húzni a medve szakrális és profán mivolta között. A medve – medve. A rá jellemző attribútumok, a neki tulajdonított személyiségvonások pedig nem oszlanak szét átjárhatatlan módon szakrális és profán szférákra. Ezek egymással szorosan összekapcsolódva jelennek meg – még ha más műfajiságú szövegekben is.

A medvével kapcsolatos élménybeszámolók olvasása azt tudatosítja az olvasóban, hogy a medve vadásztörténetekben és élménybeszámolókból megjelenő „profán” tulajdonságai valójában nem is oly mértékben profánok – mint ahogy azt a szakrális szövegekkel és szférával szembeállítva várhatnánk. A medve rendkívül finom és részletező leírásai arról tanúskodnak, hogy az állat emberfeletti képességei, érzelmei, gondolkodásmódja egyfajta hétköznapi „szakralitást” kölcsönöznek neki. A medvéről szóló élménybeszámolók gazdagsága, és az újszerű elemzési keret – ismereteim szerint – elsőként teremti meg a lehetőségét annak, hogy a hantik esetében is feloldódjanak a korábbi kutatásokban sokkal élesebben meghúzott határok a profán és a szakrális szférák között. Hogy ez nem kevés tanulsággal jár, azt éppen azok az antropológiai kutatások mutatják, amelyek a vallásantológia alapfogalmainak (mint például a manának vagy a tabunak) a társadalmi életét újra megvizsgálták saját közegükben (Donaldson 2019).

A másik jelentős hozadéka a könyvnek az a fenomenológiai megközelítés, amellyel a szerző az érzelmek értelmezése felé fordul.²⁹ A kötetből világosan kiderül az, hogy a medvéről való beszéd, a medvével való találkozás jelentős érzelmi bevonódással jár mind a helyiek mind a kutató számára. Az a probléma pedig, hogy pontosan milyen érzelmek ezek, az Nagy Zoltán megközelítésében már kutatás, megismerés tárgyát képezi. Az érzelmek megjelenése és nyelvi megjelenítése a szerző számára nem elhanyagolható, magától értetődő kérdés. Abból indul ki, hogy az érzelmek kulturálisan beágyazottak, jelöltek, tanultak – éppen ezért nem lehet általánosságban beszélni róluk. Saját érzelmeinket zárójelbe téve érdemes megismerni azt, hogy mit gondol egy helyi vadász a félelemről vagy a bátorságról. Az érzelmek kulturális beágyazottságának fenomenológiai jellegű értelmezése nemcsak arra ad lehetőséget, hogy még inkább belülről lehessen megismerni egy adott közösség tagjainak gondolkodásmódját, de a helyi praxisok vizsgálatához is jelentős mértékben hozzájárul. A kötet e szempontból is megteremti a továbblépés lehetőségét.

Végül, rendkívül tanulságos a kötet végén álló hosszú forrásközlés. Egy teljes (100 percnyi) beszélgetés belső dinamikájának bemutatása, a témák cserélődésének, a résztvevők aktivitásának és eltérő mértékű bevonódásának figyelem-

mel követése – illetve a terepmunkát végző kutató (leginkább sikertelen) beszélgetésirányítása számos tanulsággal jár. Olyanokkal is, amelyeket a szerző nem bontott ki teljes gazdagságában a beszédeseményt bemutató rövid elemzésében. Azonban egyáltalán az, hogy ilyen pontos közelítést kaphatunk egy beszélgetés folyamatáról, és annak szereplőiről önmagában is igen tanulságos. Ez a harmadik újszerű, és friss szemléletet közvetítő perspektíva szintén hozzájárul a kötet értékéhez.

Összefoglalóan: habár Nagy Zoltán kötete címében azt ígéri, hogy a medvékről, a vadásatról, és a vadásztörténetekről szerezhet ismereteket az olvasó, a kötet valójában ennél jóval többre vállalkozik. Arra, hogy régóta ismert témákat új szemlélet és megközelítés szerint vizsgáljon. A medvéről szóló leírások mögött komoly módszertani felkészültség és átgondolt elméleti keret ismerhető fel. A profán és a szakrális (Szibériában meglehetősen kötött) értelmezési keretének megkérdőjelezése, a kutatási hagyomány dichotóm szemléletének denormalizálása valójában a hanti életvilág helyreállítását, normalizálását hozza el. És ez egy igen fontos előrelépés. Van hová innen tovább haladni. Érdemes azon is elgondolkodni, hogy miképp érthető meg a medve (korántsem) „profán” tulajdonságai (pl. az ereje, alakja, esze, emberhez hasonló teste, érzelmei) alapján az ő rituális szerepe.

Hasonlóan továbblépésre sarkall a medvétől való félelem bemutatása kapcsán felmerülő azon kutatói igény is, hogy miképpen lehet egy antropológiai munkában az érzelmek helyi értelmezését bemutatni. Itt is az első (egyúttal legnehezebb) lépéseket teszi meg a szerző, szélesre tárva az ajtót a további értelmezési lehetőségek és kontextusok felé. Vajon a medvespecifikus félelem eltér-e, és miképp más félelmektől? Milyen érzelmi beállítódások, személyiségvonások állnak össze az érzelmek összességéből? Tanulságos lett volna az érzelmek nyelvi beágyazottságának részletesebb bemutatása is. Ugyanez igaz egy kommunikációs aktus jól keretezett bemutatására is. Mivel a beszéd és a beszélgetés etnográfijának terjedelmes szakirodalma további értelmezési lehetőségek sokaságát mutatja fel, ezért itt külön nem is térek ki arra, hogy milyen irányokban lehet tovább szélesíteni az elemzési szempontokat.

A szerző ezeket az újszerű szemléletmódokat nem úgy vezeti be, hogy a korábbi megközelítéseket teljes mértékben megkérdőjelezi, azokat elutasítja. Sokkal inkább arra törekszik, hogy megteremtse a kapcsolatot, a közös értelmezési mezőt és egyúttal az átlépési lehetőséget az egyes szemléletmódok között. Ez pedig úgy teszi ismerőssé és befogadhatóvá az anyagot és az újdonságokat hozó értelmezési keretet az olvasóknak, hogy közben nem távolítja el az ismert interpretációs kontextusoktól.

Az állatok és emberek közötti viszonyok leírása, és e viszony antropológiai elemzése csak most kezd lendületet kapni a hazai néprajzi, antropológiai szakirodalomban. Az eddigi, elsősorban etológiai elemzések mellett (Topál 2009) mára

²⁹ Az antropológiai megértés fenomenológiai útjának hasonló értelmezését adja Régi Tamás, bemutatva a saját életvilágától eltávolodó, azt felfüggesztő antropológus lehetőségeit és korlátait egy másik ismeretelméleti keretrendszer elsajátításában. Régi 2018.

megjelentek a néprajzi leírások is (Lovas-Kiss 2018). E leírások azonban elsősorban azokra a jól megragadható viszonyokra összpontosítanak, amelyek nyilvánvaló huzamos együttélésből alakulnak ki. Nagy Zoltán munkája e tekintetben is jelentős előrelépést hoz. Hiszen együtt élni nemcsak háziállatokkal lehet.

Irodalomjegyzék

- Bakró-Nagy Marianne 1979 Die Sprache des Bärenkultes im Ob-ugrischen. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Brightman, Marc – Grotti, Vanessa Elisa – Ulturgasheva, Olga (eds.) 2012 Animism In Rainforest And Tundra. Personhood, Animals, Plants and Things in Contemporary Amazonia and Siberia. New York – Oxford: Berghahn.
- Brož, Luděk 2007 Pastoral Perspectivism: A View from Altai. Inner Asia (special issue – Perspectivism) 9 (2): 291–310.
- Byghan, Yowann 2020 Sacred and Mythological Animals: A Worldwide Taxonomy. Jefferson: McFarland & Company.
- Csepregi Márta–Kajukova, Ljudmila 2011 Szellemekkel teli nagy lábaskamra: Adalékok a keleti hanti medveműnyelvhez. Folia Uralica Debreceniensia 18: 43–59.
- Donaldson, Emily C. 2019 Working with the Ancestors: Mana and Place in the Marquesas Islands. Seattle: University of Washington Press.
- Granberg, Leo – Soini, Katriina – Kantanen, Juha 2009 Sakha Ynaga: Cattle of the Yakuts, Helsinki: Academia Scientiarum Fennica.
- Lavrilier, Alexandra – Dumont, Aurore – Brandišauskas, Donatas 2018 Human-nature relationships in the Tungus societies of Siberia and Northeast China. Études mongoles et sibériennes, centrasiatiques et tibétaines 49. <https://doi.org/10.4000/emscat.3088>
- Lovas, Kiss Antal 2018 „Hogy honnan ember és meddig állat, azt csak a jó ég tudja nálad...” Milyen szimbolikus cselekvésekkel pozicionálják kutyáikat a gazdák? In: Szirmai, Éva – Tóth, Szergej – Újvári, Edit (szerk.) Állati jelek, képek és terek. 1. kötet Szeged: Szegedi Egyetemi Kiadó, Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó. 185–197
- Munkácsi Bernát 1891 A medveeskü népszokása a voguloknál. In: Hornyánszky Viktor (szerk.): Hunfalvy-album. Budapest: Hornyánszky. 113–132.
- Nagy, Zoltán 2006 A profán medve: Medvék, vadászok, vadásztörténetek a Vaszjugán folyó mellett. In: Sipőcz, Katalin – Szeverényi, Sándor (szerk.) Elméletek népekről, nyelvekről és a profán medvéről: Írások Bakró-Nagy Marianne tiszteletére. Szeged: SZTE Finnugor Nyelvtudományi Tanszék. 107–152.
- Nagy, Zoltán 2007 Az őseink még hittek az ördögökben: Vallási változások a vaszjugáni hantiknál. Budapest – Pécs: L'Harmattan Kiadó – PTE Néprajz-Kulturális Antropológia Tanszék – MTA Néprajzi Kutatóintézet.

- Nagy, Zoltán 2014 „A medvétől mindenki reszket egy kicsit.”: A medvétől való félelem a szibériai Vaszjugán folyó mellett. Ethnographia 125 (4): 493–520.
- Nagy, Zoltán 2021 Medvék, vadászok, történetek. A medve és az ember a Vaszjugán mentén. Budapest – Pécs: PTE Néprajz– Kulturális Antropológia Tanszék – L'Harmattan Kiadó.
- Oehler, Alex – Varfolomeeva Anna (eds.) 2020 Multispecies Households in the Saian Mountains: Ecology at the Russia-Mongolia border. Lanham : Lexington Books.
- Régi Tamás 2018 Minimális antropológia. Budapest: Qadmon Kiadó
- Richards, John F. 2014 The World Hunt: An Environmental History of the Commodification of Animals. Berkeley: University of California Press.
- Robbins, Tabitha (ed.) 2016 Siberia: Ecology, Diversity and Environmental Impact. Hauppauge: Nova Science Publisher's.
- Roscher, Mieke – Krebber André – Mizelle Brett (eds.) 2021 Handbook of Historical Animal Studies. Boston – Berlin: De Gruyter Oldenbourg.
- Shaw, Masha 2019 Lifestyle and Creative Engagement with Rural Space in Northwest Russia. In: Joachim Otto Habeck (ed.) Lifestyle in Siberia and the Russian North. H. n. : OpenBook Publishers. 105–130.
- Sternberg, Lev Iakovlevich 1999 The Social Organization of the Gilyak. Seattle: University of Washington Press
- Sternberg, Lev Iakovlevich 1936 Pervobytnaja religija v svete etnografii. Leningrad: Izdatel'stvo instituta narodov Severa.
- Schmidt Éva 1990a Az obi-ugor mitológia és a medvetisztelet. Ethnographia 101: 149–193.
- Schmidt Éva 1990b Az északi obi-ugor kultusz dualizmus és medvekultusz vallási alapjairól. In: Bartha Elek – Keresztes László – Maticsák Sándor – Újváry Zoltán (szerk.): CIFU 7/4. Sessiones sectionum. Debrecen: Kossuth Lajos Tudományegyetem, 12–17. /Ethnologica et folklorica./
- Schmidt Éva 2011 Medvekultusz Sipos Mária (szerk.): Budapest: MTA Nyelvtudományi Intézet. /Schmidt Éva Könyvtár 5./
- Topál József 2009 Kutya és ember párhuzamok: Az emberi kommunikációra való érzékenység evolúciója. Magyar Tudomány 170: 1395–1404.
- Vértes Edit 1988 Is the bear an Obi-Ugrian totem? In: Domokos Péter – Pusztay János (szerk.): Bereczki emlékkönyv: Bereczki Gábor 60. születésnapjára. Budapest: ELTE, 375–379.
- Vitebsky, Piers 2006 The Reindeer People: Living with Animals and Spirits in Siberia. Boston – New York: Houghton Mifflin.

Mészáros Csaba

A Vértes Edit alapítvány díjazottja

Gulyás Zoltán nyerte el az alapítvány jutalmát

A 2005-ben létesült Finnugor díj Vértes Edit emlékére elnevezésű alapítvány célja a finnugor nyelvészeti, néprajzi, történelmi, zenei, irodalmi stb. területen figyelemre méltó tevékenységet folytató, negyven év alatti magyar anyanyelvű kutató, oktató munkájának elismerése. A két évenként kiadott díjat mindmáig nyolc ifjú reménység vette át. Közöttük volt a jelenlegi finnugor szeminárium két szervezője: Ruttkay Miklián Eszter 2008-ban a harmadik, Tamás Ildikó pedig 2012-ben az ötödik díjazottunk volt. Érdekességet jelent, hogy jutalmazottaink túlnyomó többsége Nyugat-Szibéria finnugor és szamojéd népeit tanulmányozta – a kisebbséget képviseli a lappológus Tamás Ildikó és Kelemen Ivett. Utoljára 2018-ban adtuk át a díjat. Sajnáljuk, hogy a mostani díjazottat a pandémia járvány időszakában csak lemaradással – és most is csak online – tudjuk köszönteni.

A Nemes László által alapított díj kilencedik alkalommal – a kuratórium egyhangú döntése szerint – Gulyás Zoltán ifjú kollégánkat illeti meg.

Nézzük röviden szakmai életpályáját. Gulyás Zoltán 1987-ben a Pest megyei Kerepestarcán született. A budapesti Varga Márton Kertészeti és Földmérő Intézetben végezte középiskolai tanulmányait, ahol az érettségit követően 2006-ban térképész technikus, egy évvel később pedig földmérő és térinformatikai technikus képesítést szerzett.

2007 szeptemberétől az Eötvös Loránd Tudományegyetem hallgatója volt, itt 2011-ben földtudományi alapszakon, 2013-ban térképész mesterszakon végzett. 2017-ben az ELTE-n védte meg a doktori értekezését is, amelynek a témája Reguly Antal térképészeti munkássága. Doktori kutatásai keretében feldolgozta az Urál hegység északi vidékeit térképező magyar utazó kartográfiai munkáit, és jelentősen hozzájárult a téma ismeretanyagának bővüléséhez.

2017 januárjától a Magyar Mezőgazdasági Múzeumban dolgozott gyűjteménytár-kezelő, majd segédmuzeológusi beosztásban, ő gondozta a múzeum fotonegatív-gyűjteményét. 2018 szeptemberétől a zirci Reguly Antal Múzeum és Népi Kézműves Alkotóház munkatársaként dolgozott. Itt kutatóként legfőbb feladata a Reguly-hagyaték rendszerezése, korszerű feldolgozása és közzététele volt. A „Regulyversum: Reguly Antal hagyatékának on-line közzététele” című tudományos pályázati projektum 2021. november 1-jétől a zirci Reguly Antal Múzeum és Népi Kézműves Alkotóházból – a kutatómunka hatékonyabbá tételének érdekében – a budapesti Eötvös Loránd Kutatási Hálózat Bölcsészettudományi Kutatóközpont Néprajztudományi Intézetébe került át. Ruttkay-Miklián Eszter és Gulyás Zoltán a Reguly-hagyaték feltárására és publikálására

irányuló kutatómunkájukat a munkát várható befejezéséig (idén szeptember 1-ig) az új intézmény égisze alatt folytatják.

A térképészet tudományán belül Gulyás Zoltán elsősorban a térképszerkesztés elmélete és gyakorlata, a térképtörténet, illetve a földrajzi nevek témaköre iránt érdeklődik. Térképszerkesztőként számos kiadvány és kiállítási anyag készítésében működött közre. Egyik oroszországi munkája – Ruttkay-Miklián Eszterrel és Vándor Annával közösen – az Ivgelyi Helytörténeti Múzeum számára készített kiállítás 2018-ban. A következő évben pedig Ruttkay-Miklián Eszterrel a 200 éve született Reguly Antal című vándorkiállítás egyik alkotója volt. A térképészet mellett középiskolás korától kezdve aktívan foglalkozik Oroszország uráli, szibériai és távol-keleti területeinek történeti földrajzával, néprajzával és a magyar vonatkozású emlékek kutatásával.

Tudományos munkássága folyóiratcikkek megjelentetésével kezdődött. Első írásának címe: A szentpétervári kéziratos Reguly-térkép modern kartográfiai feldolgozása. *Geodézia és Kartográfia* 66/5–6 (2014): 12–17. A debreceni finnugor folyóiratban, a *Folia Uralica Debreceniensia* címűben három tanulmányával jelentkezik: Reguly Antal kartográfiai munkái. *FUD* 22 (2015): 47–62; 19. századi kartográfiai alkotások Reguly Antal térképéhez kapcsolódóan. *FUD* 25 (2018): 33–52; Az Ob-vidék néprajzi térképe Munkács Bernát és Pápai Károly expedíciója nyomán. *FUD* 26 (2019): 59–74. További négy tudományos folyóiratcikkének a címe jelzi érdeklődési körének alakulását és bővülését: A modern kartográfia alkalmazása a néprajzkutatásban. *Néprajzi Hírek* 44/3 (2015): 16–20; A Laszkij-féle permi térkép digitális faksimileváltozata. *Geodézia és Kartográfia* 71/2 (2019): 14–19; A török hódoltság emlékeit őrző földrajzi neveink. *Uo.* 72/1 (2020): 22–28; Reguly Antal uráli térképezésének jelentősége a nemzetközi kartográfiatörténet tükrében. *Magyar Tudomány* 182/1 (2021): 4–8.

Gulyás Zoltán folyóiratcikkeinek egy jelentős része ismeretterjesztő természetű. Ezeknek az írásoknak központi figurája Reguly Antal: Értékes uráli vázlatok: Reguly Antal, a térképész. *Élet és Tudomány* 70/16 (2015): 489–491; Úttörő térképezés az Urálban: A Reguly Antal kartográfiai érdemei. *Uo.* 74/37 (2019): 1164–1167; Reguly Antal, az uráli vidékek magyar térképezője. *Honismeret* 74/4 (2019): 25–29. A többi tanulmány közül még egyet emelek ki: Rónai András érdemei a XX. századi magyar térképészet történetében. *Honismeret* 46/1 (2018): 80–84.

Művei külön csoportját alkotják a könyvrészletek, illetve a térképi munkák. Ilyen például 2 magyar nyelvű térkép + 22 tematikus térkép magyar nyelvű változata. In: Domaniczky Endre: *Ausztrália magyar szemmel. A fegyencleptől a jogállamig* (Budapest 2018). Finnugrisztikai szempontból a legjelentősebb 18 magyar nyelvű térkép és 2 grafika Maticsák Sándornak *A magyar nyelv eredete és rokonsága* című szintézisében (Budapest 2020).

A fiatal szerző munkásságának eddigi legérettebb, hiánypótló természetű teljesítménye Reguly Antal térképészeti munkássága című önálló alkotása, amely Zircen 2019-ben jelent meg, 145 lapos és összesen 10 térképet tartalmaz. Regulyról, a nemzetközileg is ismert térképésről mindmáig nem ismertünk szintetikus feldolgozást. E munkát érdemes tüzetesen végigvizsgálni.

A kétrészes mű egyik része a tudós életútját, térképészeti tevékenységét összegezi és elemzi kartográfiai munkáit. A bevezetést követően Reguly Antal, a térképész című fejezetben három alfejezet, Reguly a terepen, A kéziratok Reguly-térkép keletkezése, Reguly térképének forrásai és A Reguly-térkép utóélete vizsgálja meg e kérdéseket.

Gulyás meggyőzően állítja, hogy Reguly a térképezést mérőeszközök nélkül hajtotta végre; mindig a körülötte található folyószakasz vagy hegycsoport, tehát kisebb területrészek áttekintésére törekedett. Elsősorban kivételes nyelvérzéke folytán villámgyorsan elnyerte az obi-ugor őslakosok bizalmát. A távolságadatok meghatározásában azokra támaszkodott, akik orosz versztben is ki tudták fejezni a távolságokat (részben az őslakosok, főleg pedig az orosz kereskedők álltak e tekintetben rendelkezésre).

Itt a Reguly-térkép utóélete tekintetében a jutalmazott elsősorban a Hoffmann-expedíció eredményeit sorolja fel, amely az Észak-Urál részletes térképét készítette el, és Reguly térképészeti és földrajzi eredményeit hasznosította. Az expedíció második kötetében el is ismerték a munka szerzői, hogy a magyar utazó adatait nagymértékben felhasználták. Gulyás az expedíció térképét egybevetette az eredeti kéziratok Reguly-térképpel, mint ezt annak idején Reguly is megtette. Hat pontban foglalja össze az expedíció térképével összehasonlítva Reguly térképének érdemeit. Megállapítja, hogy mindkét térképnek igen fontos kartográfia-történeti jelentősége van: Reguly az Észak-Urál első térképét készítette el, a Hoffmann-térkép pedig e területnek első pontos, műszeres méréseket tartalmazó térképe.

A fejezet utolsó része Reguly Antal kartográfiai munkáit veszi sorra. Előbb Reguly terepi vázlatait elemzi, amelyek a helyszínen készültek, és a térkép alapjául szolgálnak. A nyolc vázlaton Gulyás a következő síkrajzi és domborzati elemeket azonosította: vízrajz (vízfolyások, tavak, mocsarak, tengerpart, szigetek), domborzat (hegy- és dombvidékek), települések (városok, falvak, vadászkunyhók, rénszarvas-pásztorok sátrai, szent helyek), közlekedés (utak, hágók), határok (etnikai és közigazgatási). Gulyás szerint a vázlatok legértékesebb része a földrajzi nevekből, magyarázó megírásokból és távolságadatokból álló névrajz. A szerző, elsősorban térképészként részletesen megvizsgálta Reguly térképének változatait is: a XIX. századi szentpétervári kéziratok térképét és a pesti akadémiai könyvnyomtatvány térképét, valamint a XX. században a Magyar Földrajzi Társaság által kiadott Reguly-térképét, végül pedig az ELTE térképtudományi tanszékének kiadásában megjelent térképét. A szerző számításai szerint a szentpétervári

térképen 1665 földrajzi név található, más szavakkal: a kutatáshoz névrajzi tekintetben ez a térképvázlat a legteljesebb.

Gulyás munkájának második része gyakorlati Névgyűjtemény, amely egyrészt a kéziratok térképének, másrészt a terepi vázlatoknak a feldolgozása. A kéziratok Reguly-térkép névrajzi feldolgozása az eredeti felhasználásával készült. Ugyanis ez tartalmazza a legtöbb földrajzi nevet, és emellett a névrajzi elemek is ezen a legkönnyebben olvashatók. A térképet Gulyás vizuálisan és névrajzilag dolgozza fel. A vizualizáció az értelmezést segíti, a névrajzi feldolgozás eredménye pedig a mostani fejezetben közzétett névgyűjtemény. A kötet Reguly terepi vázlatainak feldolgozásával zárul.

A könyv hátsó tasakjában egy impozáns, 1050 × 720 mm-es méretű térkép található, a kéziratok szentpétervári műnek szerzőnkől újrarajzolt változata. Ennek fejlécén a legfőbb adatok: Az Urál északi vidékei. Reguly Antal térképének (1846) korszerű feldolgozása.

Gulyás Zoltán értekezésében több célt is kitűzött maga elé. Így például az eredeti szentpétervári kéziratok változat keletkezési körülményeit meg kívánja vizsgálni, s a budapesti terepvázlatok ismeretében azt is szeretné kideríteni, hogy Oroszországban előkerülnek-e további vázlatok. Noha kitűnő fényképfelvétellel dolgozott, a szentpétervári kéziratok térképét a helyszínen is szívesen megvizsgálta.

A Reguly Antal térképészeti munkássága című mű kitűnően és arányosan feldolgozott, és a kuratórium tagjai szerint minden lényeges kérdést érint. Szerzőjének világos, a lényegét magában foglaló, önmagát nem ismétlő, azaz irigylésre méltó a stílusa.

Összegezve: Gulyás Zoltán a „Finnugor díj Vértess Edit emlékére” kuratóriumának díját joggal nyerte el. A 400 000 Ft-os összeget, a díszoklevelet és a Vértess Edit munkásságát bemutató füzetet a napokban átveheti. Szeretettel gratulálunk és további sikereket kívánunk neki a díjalapító Nemes László özvegye, Daróczi Katalin, továbbá a kuratórium, az obi-ugor népekkel és nyelvekkel foglalkozó kollégák, egészében véve a magyar finnugor tudományosság részéről.

Zaicz Gábor

✱